

AVRUPA'DA “AŞIRI SAĞ”IN DİNÎ-İDEOLOJİK VE TARİHÎ TEMELLERİ-KÖKENLERİ

RELIGIONAL, IDEOLOGICAL AND HISTORICAL FOUNDATIONS OF FAR RIGHT IN EUROPE

ÖZCAN HİDİR*

ABSTRACT

Given its recent rising trend in the West in general and specifically in Europe and known as the new normal of “Europe-West” under such descriptions as “extreme right”, “radical right”, “populist right” or “new right”, being cognizant of the religious, ideological and historical bases-roots of “far-right” politics bears an utmost importance in respect of perceiving the present day far-rightist discourses, actions and policies. The analyses of such bases have gained importance particularly in the aftermath of September 11 where far-right evolved towards populism, immigrant phobia, islamophobia and racism. In this present study, we will firstly define the fundamental characteristics, evolution course of far-right and especially the far-right groups-parties in the European countries. We will then be elaborating on the religious-historical-ideological roots of far-right under such titles as “phobias” (xenophobia, immigrant phobia, islamophobia, Turkophobia), “national socialism” (Nazism), “racism” and the use of radical interpretations of the Holy Scripture by the far-right Jewish, Christian-Protestant Evangelical groups.

Keywords: “Far-Right”, “New Generation Far-Right”, “Populism”, “Islamophobia-Immigrant Phobia-Anti-Islam”, “National Socialism-Nazism”, “Radical-Extreme Jews-Christians, Evangelists”, “Muslims In Europe-West”.

ÖZ

Genelde Batı'da özelde ise Avrupa'da son yıllarda yükseliş trendinde olup neredeyse “Avrupa-Batı'nın yeni normal” haline gelen ve “aşırı (extrem) sağ”, “radikal sağ”, “popülist sağ” veya “yeni sağ” gibi niteliklemlerle anılan “aşırı sağ”ın dinî-ideolojik ve tarihî temelleri-kökenlerini bilmek, günümüz aşırı sağcı söylem-eylem ve politikaları anlamada son derece önemlidir. Aşırı sağın popülist, göçmenfobik-islamofobik-İslâm karşıtı ve ırkçı bir yöne evrildiği özellikle 11 Eylül hadisesi sonrasında bu temelleri analiz etmek çok daha önem kazanmıştır. Bu çalışmamızda biz, öncelikle aşırı sağın temel karakteristiklerini, gelişim seyrini, özellikle Avrupa ülkelerindeki başlıca aşırı sağ grup-partileri ele alacağız. Daha sonra ise aşırı sağın dinî-tarihî-ideolojik kökenlerini “fobiler (zenofobi, göçmenfobi, İslamofobi-Türkofobi)”, “nasyonal sosyalizm (Nazizm)-ırkçılık” ve Kitâb-ı Mukaddes'in radikal yorumların aşırı sağcı Yahudi-Hıristiyan-protestan-evanjelik gruplarca kullanımı başlıkları altında ele aldık.

Anahtar Kelimeler: “Aşırı Sağ”, “Yeni Nesil Aşırı Sağ”, “Popülizm”, “İslamofobi-Göçmenfobi-İslâm Karşıtlığı”, “Nasyonal Sosyalizm-Nazizm”, “Radikal-Extrem Yahudi-Hıristiyanlar Evanjelikler”, “Avrupa-Batı'da Müslümanlar”.

** Prof. Dr., Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi.

Giriş

II. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanya'sının yenilmesiyle 1945 sonrası dönemde Avrupa'da büyük oranda politik arenanın dışına itildiği belirtilen (Fraser, 2000: 32)¹ organize aşırı sağ, özellikle Soğuk Savaş'ın bitimiyle (1989) günümüzdeki kadar belirgin olmasa da, yeniden ortaya çıkmaya-fizlenmeye başlamıştır (Mudde-March, 2005: 23; Eatwell, 2004: 1-16). Bu dönemden sonra da aşırı sol (komünistler) bilhassa Batı Avrupa ülkelerinde ya sosyalist parti-tutumlarına ve popülist-sosyalist tutumlara veya "yeşiller", "globalleşme-küreselleşme karşıtı" partilere-gruplara dönüşmüş ya da aşırı sağ partilere-eğilimlere katılmışlardır (Mudde-March, 2005: 23). Bu ise daha sonra aşırı sağ-aşırı sol tutumları birleştiren veya her iki tür tutumları yerine göre birleştiren düalist aşırı sağ-sol tutumlara da yol açmıştır. Soğuk Savaş'ın bitimi sonrasında "İslâm Batı'nın düşmanıdır" söylemi paralelinde alabildiğine öne çıkmaya başlayan aşırı sağ dalga (von Beyme, 1988: 1-18), 11 Eylül sonrası dönemde nispeten farklı versiyonlarıyla ve büyük oranda islamofobik-İslâm-Müslüman karşıtı söylem-eylem ve tutumlar şeklinde Avrupa-Batı'da alabildiğine artış göstermiştir (Mitts, 2017: 18-19) ki, bu dalga bazı araştırmalarda "yeni sağ" olarak da nitelenmektedir (Rappaport, 2017: 1).

Aşırı sağ-soldaki bu durum, aynı zamanda Avrupa-Batı'daki Müslümanlar arasında radikalleşmeyi ve DAESH gibi terör örgütlerine katılımı da besleyici-tetikleyici en önemli faktörlerden biri olmuştur.² Bu anlamda aşırı sağ söylem-eylem ve tutumlarla Müslümanlar arasındaki aşırılık-radikalleşme arasında bir korelasyon ve adeta "kısır döngü" vardır ki, bunun doğal yansıması olarak da İslâm ve Müslüman karşıtı aşırı sağ partilerin desteğini-oylarını arttırması durumu meydana gelmektedir. Aşırı sağ partilerin alabildiğine marjinal olup neredeyse hiç olmadığı bazı ülkelerde bile bu partilerin rölatif olarak önemli oy oranlarına ulaşmış olması bunu gösterse gerektir. Bu ise biri bir kısım Müslümanların radikalleşip terör eylemlerine yönelebilmesi olarak "görünür"; diğeri de "online radikalleşme" diye de nitelenen sosyal olarak pek görünmeyen bir aşırılışma-radikalleşmeyi ve neticede radikal bir anlayış-ideolojiye sahip olmayı beraberinde getirebilmektedir (bu yön-de bk. Wiktorowicz, 2005: 20-22; Mitts, 2017: 12, 15-16, 17-18, 21-22)³ ki,

1 Öte yandan bazı araştırmalarda, bu tarih sonrasında Avrupa'da "aşırın sol" olarak komünist fikir-tutumların aşırın sağın yerini alma eğilimi göstermiştir (Mudde-March, 2005: 23).

2 Bu anlamda bk. Van Zeller, Mariana, "Radicals-Rising", <http://interactive.fusion.net/radicals-rising/>, son erişim: 16.03.18.

3 Avrupa-Batı'daki aşırın sağ partilerin yükselişi ile Müslümanların radikalleşmesi olgusu arasındaki ilişki aynı tetkikleri gerektiren önemli bir konudur. Öte yandan 2011 sonrası dönemde Batı'lı ülkelere Suriye ve Irak'a savaşmak için giden farklı etnik ve sosyal gruplara ait Müslüman sayısı 30.000 olarak

tabiatıyla bu çalışmanın boyutlarının ötesine geçen ve ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir yöndür. Bu meyanda aşırı sağın zenofobik-islamofobik, ırkçı-kültürel ırkçı tutumları ve sosyal medya propagandaları yoluyla da Müslümanlara yönelik söylemleri, Müslümanların topluma katılımını (entegrasyon-partisipasyon) engelleyici bir fonksiyon da icra etmekte ve neticede Müslümanlar izolasyona kayabilmektedir. Bir çeşit sıkışmışlık hali olan bu durumda bir kısım Müslümanlar arasında başka bazı motivasyonların da etkisiyle radikalleşme kolaylaşmaktadır.⁴ Tabiatıyla Avrupa-Batı'da Müslümanların radikalleşmesini besleyen en önemli faktörlerden biri aşırı sağ olsa da, bu radikalleşmeyi sadece buna indirgemek de doğru değildir.

“Aşırı sağ” diye nitelenen olgunun aslında bir de “aşırı sol” versiyonu bulunmakla beraber, burada biz daha ziyade aşırı sağ konu ediniyoruz. Zira ortak bazı yönleri-karakteristikleri bulunsa da, “aşırı sol”un aşırı sağdan ayrıran siyasî, tarihî, ideolojik yönler vardır. Bu meyanda şu söylenebilir ki, aşırı sağ daha ziyade dinî-kültürel aidiyetler ve kimlik üzerinde dururken aşırı sol sosyo-ekonomik problemleri-endişeleri öne çıkarır. Bununla beraber bu ayrımlar son tahlilde çok açık-belirgin de değildir; üstelik günümüzde bu ayrımlar büyük oranda da silikleşmiştir (Stokes, 31; Talshir, 2005: 311). Meselenin bu yönü önemli olmakla beraber biz burada daha ziyade “aşırı sağ”ı ve onun dinî-tarihî sebepleri ve kökenleri üzerinde duracağız.

“Aşırı (extrem) sağ”, “radikal sağ”, “popülist sağ” veya “yeni sağ” gibi nitelendirmelerle (Theodoratos, 2012: 3-4; Rappaport, 2017: 1-2) anılan aşırı sağ, sağcı siyasette sağcılığın en uç biçimini göstermek üzere kullanılan toplumsal hiyerarşiyi destekleyen, daha doğuştan bazı insanların aşağı, bazılarımsa üstün olduğu gibi düşünceleri içinde barındıran bir ifadedir (Woshinsky, 2008: 154). Belirli kişilerin ya da grupların üstünlüğünü destekler bir ifade olup genellikle istenmeyen gruplara karşı göç ve uyum karşıtlığı duruşları, sosyo-kültürel boyutta baskı, milliyet ayrımcılığı; ırksal ve dinsel grupların kendilerini diğerlerinden üstün konuma getirecek tutumlar, küreselleşme karşıtlığı gibi görüşleri kapsamaktadır. Başka bir deyişle kavram aşırı milliyetçi, yabancı düşmanı, ırkçı, köktendinci veya gerici görüşlere sahip kişi ya da grupları tanımlamada kullanılır (Carlisle, 2005: 693).

---

verilmekte ve bunların da önemli bir kısmının da Amerika, İngiltere, Fransa ve Belçika gibi ülkelerden gelişmelerdir. Bu Müslümanları Suriye ve Irak'a gitmeye sevk eden en önemli motivasyonlardan birinin aşırı sağın söylem ve eylemleri olduğu belirtilmektedir (Mitts, 2017: 12, 15-16, 17-18).

4 Bu faktörler bazan radikal figürler ve söylemler, bazan da ırkçılık-ayırıcılık, iş ve eğitim piyasasındaki adaletsizlik gibi faktörler olabilmektedir (Mitts, 2017: 12-14, 17).

Özelde Avrupa genelinde ise Amerika-Batı'da aşırı sağın uzun bir süredir, özellikle de 11 Eylül 2001 hadisesinden sonra yükselişte olduğu izahattan varestedir. Son yıllarda ise bu yükselişin alabildiğine ivme kazandığı ise ampirik olsun teorik olsun, hemen pek çok araştırma ve raporda tespit edilen bir husustur. Popülist akım, parti ve söylemlerin de alabildiğine öne çıktığı aşırı sağcı anlayış, neredeyse blok halinde islamofobik Evanjeliklerin oyunu alarak başkan seçilen Donald Trump'ın⁵ Amerika'da başkan seçilmesiyle de zirveye ulaşmıştır.

Tabiatıyla, ülkeden ülkeye bazı açılardan farklılıklar gösterse de, bu yükselişte dinî, tarihî, sosyolojik/sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasî –mesela politik memnuniyetsizlikler⁶ gibi- pek çok temel dinamik rol oynuyor.⁷ Bu çalışmamızda biz, genel anlamda Batı'da özelde de Avrupa'da son yıllarda sürekli yükselişte olan "aşırı sağ"ın bu yükselişindeki tarihî-dinî arka planına dair değerlendirmelerde bulunacağız. Ne var ki bundan önce "konjonktürel" ve "protest" olmaktan ziyade artık "Avrupa-Batı'nın yeni normalı"⁸ haline gelen, merkez partilerini de bu yönde tutum takınmaya sevk eden aşırı sağ anlayış ve bu anlayışların yön verdiği parti ve kurumların Avrupa'daki genel görünümüne, temel karakteristiklerine ve aşırı sağ ile zenofobi-islamofobi-göçmenfobi ve ırkçılık arasındaki ilişkiye dair bilgi vermek yerinde olacaktır. Zira bütün bu bilgiler aşırı sağın tarihî-dinî-ideolojik arka planını ve kökenini anlamada önem arz etmektedir.

1. Avrupa-Batı'daki Aşırı Sağ Grup-Partiler ve Temel Tezâhürleri-Karakteristikleri

Hollanda, Avusturya, Fransa, Belçika, İtalya ve Macaristan başta olmak üzere Avrupa'nın muhtelif ülkelerindeki aşırı sağ partiler ve liderleri⁹ son yıl-

5 "Hıristiyan Siyonistler", "Amerikan Talibani" gibi nitelermelerle de anılan Evanjeliklerin Trump'ın –ve bilhassa da yardımcısı Pence'nin- başkan seçilmesindeki rollerine dair bk. Hıdır, Özcan, "Trump'ın Zaferinde Evanjeliklerin Rolü ve İslam Karşıtlığı", *AA Analiz Haber*, <https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-zaferinde-evanjeliklerin-rolu-ve-islam-karsitligi/690757>, son erişim: 15.03.18. Yine Evanjeliklerin Trump'ın Kudüs kararındaki etkilerine dair de bk. a.mlf., "Trump'ın Kudüs Kararında Evanjeliklerin Rolü", <https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-kudus-kararinda-evanjeliklerin-rolu/1003679>, son erişim: 15.03.18.

6 Politik memnuniyetsizlik ile aşırı sağ partilere oy verme arasındaki ilişkiye dair pek çok çalışma vardır (bu konuda bk. Rooduijn-van der Brug-de Lange, 2016: 32-40).

7 Bu anlamda Avrupa'da aşırı sağın tarihî-ideolojik bazı temelleri ve bu yöndeki bir kısım belirsizlikler için Tamir Bar-On tarafından ortaya konan *The Ambiguities of the Intellectual European New Right, 1968-1999* (Montreal 2000) adlı çalışma, Fransa özelinde meseleyi daha ziyade ele alsada, önemlidir.

8 Bu yönde bir analiz için bk. Hıdır, Özcan, "Aşırılık Avrupa'nın Yeni Normali", *AA Analiz Haber*, 16.12.18 –son erişim: 12.03.18.

9 Avrupa'daki başlıca aşırı sağ-sol parti liderleri şunlardır: Marine Le Pen (Fransa), Geert Wilders (Hollanda), Tom van Grieken (Belçika-Flaman bölgesi), Frauke Petry (Almanya), Nigel Farage (İngiltere),

larda önemli oy oranlarına ulaşmışlardır. Bu meyanda şunu ifade edebiliriz ki, yakın zamana kadar Avrupa’da “anormal” kabul edilen aşırı sağın artık “normalleşme”ye başladığı, marjinallikten kurtulup ana akım olmaya başladığı, periferiden merkeze doğru ilerlediği, hatta merkezi ele geçirmeye başlayıp yerleşik hal aldığı ve merkezdeki partilerin kimyalarını bozarak onları da kendi tezlerine yaklaştırıp dönüştürdükleri bile söylenebilir.¹⁰ Avrupa’da aşırı sağ yükselirken merkez sağ ve sol partiler arasındaki sınırlar bulanıklaşmakta, ideolojik tanımlar ciddi bir dönüşümden geçmekte, solun ve sağın kriterleri değişmekte, genç, popülist tonları ağır basan parti ve liderleri Avrupa siyasetini domine etmektedir.

Sözü edilen aşırı sağ partilerin aynı zamanda “popülist” partiler olması, bir yandan tepkisellik-protest tutum, çok kültürlülük karşıtlığı ve homojen tutumların genelde öne çıktığı (Mudde-Kaltwaser, 2013: 147-174; Mudde, 2014: 98-103) “popülizm-popülist söylemler”¹¹ ile “aşırı sağ-sol” arasındaki yakın ilişkiyi (Betz-Georg, 2004: 311-327; Golder Matt, 3) -ki bazı araştırmacılarca¹² aşırı sağın temel ideolojik yönlerinden biridir- hatıra getirirken, diğer yandan da Avrupa’nın geleneksel siyaset sosyolojisinin yanı sıra “özgürlükler”, “demokrasi-demokratik hukuk devleti”, “eşitlik” gibi değerlerinin ciddi biçimde aşındığı anlamına gelmektedir. En son örneğini ABD seçimlerinde Trump ile gördüğümüz popülist söylemler, aslında Avrupa başta olmak üzere dünyada da büyük bir yükseliş trendindedir. Avrupa’daki aşırı sağ partilerin hemen tamamının toplumu ayrıştıran popülist söylem ve eylemlere sahip olması aşırı sağ veya sola ana karakterini veren en önemli

---

Jimmie Akesson (İsveç), Siv Jensen (Norveç), Heinz-Christian Strache (Avusturya), Beppe Grillo-Matteo Salvini (İtalya), Gabor Vona (Macaristan), Pawel Kukiz (Polonya), Andrej Danko (Slovakya), Timo Soini (Finlandiya), Pablo Iglesias (İspanya). Her biri Avrupa’nın farklı ülkelerine ait bu isimlerin ortak bir yanı var: Aşırı sağ-popülist, AB ve yerleşik düzen karşıtlığı ve zenofobik-İslamofobik görüş, söylem ve eylemler.

10 Bu yönde değerlendirmeler için Matthijs Rooduijn’in editörleri arasında olduğu *Radical right-wing populist parties in Western Europe: into the mainstream?* (Londra-New York 2016) adlı edisyon ile “The rise of the populist radical right in Western Europe” adlı Matthijs Rooduijn’a ait makaleye (bk. *European View*, 2015, 14/1, s. 3-11) bakılabilir. Ayrıca karşı. Rappaport, a.g.e., s. 10; Horia Nedelcu, *Radical Right Parties in Eastern Europe*, Ottawa 2009, s. 4-5.

11 Avrupa özelinde popülist söylemler olarak, “zenofobi-İslamofobi”, “göçmen-mülteci karşıtlığı”, “Müslümanlarla ilgili bazı sosyal problemleri kültür-İslam ile ilişkilendirme”, “çok kültürlü toplum yapısına karşı olma”, “yerlilik ve yerli olmanın üstünlüğü”, “Avrupa merkezci milliyetçilik”, “ırkçılığa varan sert söylemler”, “demagoji ustablığı”, “AB karşıtlığı”, “kurulu düzene karşı çıkma” gibi, aynı zamanda aşırı sağ söylemleri sıralayabiliriz.

12 Mesela aşırı sağ ve aşırı sağın ideolojik temelleri üzerine nitelikli araştırmaları ile tanınan Cas Mudde’ye göre popülizm aşırı sağın bir ideolojisidir. Ancak başka bazı araştırmacılara göre ise popülizm bir politik tarz-tutumdur (Mudde, 2011: 7-11).

unsurlardan birinin de "popülizm" olduğu sonucuna varılmasını gerektiriyor. Bu anlamda bütün dünyada ama özellikle de Avrupa'da popülist partilerin ve söylemlerin yükselişe geçtiğinden söz edilebilir. Adeta politik momentumun bu popülist-aşırı sağ partiler-hareketlerden yana döndüğü bir döneme giriyoruz. Trump'ın başkan seçilmesinden sonra Avrupa'daki aşırı sağ partilerin tamamının bundan duydukları memnuniyeti ifade eden açıklamalar yapmaları¹³ da, Avrupa ve Amerika arasındaki aşırı sağın irtibat ve dayanışmasına işaret eder. Bu durum ayrıca, özellikle Avrupa ve ABD'de aşırı sağ ve popülist söylem ve görüşleri ile öne çıkan hareketlerin daha ziyade öne çıkacağı bir döneme girildiğini gösterdiği gibi, Trump döneminde Avrupa aşırı sağının yükselişinin de ivme kazanacağını da işareti olsa gerektir.

Bu aşırı sağ partilerden bir kısmı hâlihazırda ülkelerinde birinci veya ikinci parti konumuna yükselmiş olup yapılacak ilk genel seçimde iktidarın başlıca adayı durumuna gelmişlerdir. Mesela Mart 2017'de Hollanda'da yapılan genel seçimlerde Geert Wilders'in "Özgürlükler Partisi"nin (PVV) ana muhalefet partisi durumuna gelmiştir. Kendisi de, özellikle Hollanda'daki ırkçı-islamofobik mirasa yaslanan¹⁴ Geert Wilders'in söylem ve eylemleri son senelerde hareketini dünya çapında yaymış ve Avrupa'nın hemen her devletinde "wilderscilik" yayılmış ve "yeni wildersler" ortaya çıkmıştır.

13 Bu anlamda seçilmesinin ardından Trump'ın da Avrupa'daki bu partilerin bazılarının başkanları ile telefonda görüşmesini zikredebiliriz. Ayrıca Le Pen'in, Trump'ın seçilmesini "Fransa için iyi haber", Wilders'in de "devrim" olarak nitelediğini ve Trump'ı ilk tebrik edenlerden olduğunu da belirtmek gerekir.

14 Bu mirasın en önemli şahsiyeti olarak, ilk kez 1997 yılında *Kültürümüzün İslamlaşmasına Karşı: Temel Olarak Hollanda Kimliği* adlı bir kitap yayınlayarak, İslâm ve Müslümanlar karşısındaki tavrını ortaya koyan Pim Fortuyn zikredilebilir. 11 Eylül olayları Pim Fortuyn için bulunmaz bir fırsat olmuş ve 11 Eylül 2001'in akabinde Fortuyn haftalık *Elsevier* dergisindeki köşesinde "İslâm'a Karşı Soğuk Savaş" açarak yeniden gündemi işgal etmeye başlamıştır. Daha önce İslâm'ın çeşitli versiyonları olduğunu söyleyen Fortuyn, bu kez "liberal İslâm ile fundamentalist İslâm arasındaki fark nispidir" diyerek İslâm'a karşı topyekûn bir savaş açılmasını talep etmiş; 20 Ağustos 2001 tarihinde de siyasete gireceğini açıklamıştır. Aralık 2001 tarihinde, "Leefbaar Nederland (Yaşanılır Hollanda)" ve ardından da "Leefbaar Rotterdam (Yaşanılır Rotterdam)" adlı yerel bir partinin 15 Mayıs 2002 seçimleri için onu aday göstermesiyle Fortuyn siyasal kariyerine başlamıştır. Ocak 2002 tarihinde *Volkskrant Gazetesi*'nde yayınlanan Fortuyn ile yapılmış bir röportajda anayasamın eşit muameleyi öngören ve ayrımcılığı reddeden 1. maddesinin kaldırılmasını talep etmiştir. İslâm'ı "geri bir din ve kültür" olarak nitelemiş ve ardından da "elimden gelse hiçbir Müslüman'ı içeri almam" sözleriyle de Müslümanlara karşı ayrımcılık niyetlerini açığa vurmuştur. Daha sonra Hollanda'da Pim Fortuyn'ın mirasını temsil ettiği iddia eden EenNL (Marco Pastors), Hilbrand Nawijn Listesi, Leefbaar Rotterdam, Leefbaar Nederland, Pim Fortuyn Listesi (LPF)/Fortuyn, Pim Fortuyn Listesi Derneği, Genç Fortuynistler, Smolders Listesi ve nihayet Liberal Parti VVD'den ayrılan ve Groep Wilders adıyla önce kendi parlamento grubunu kuran ve ardından da Özgürlük Partisi (PVV) ismiyle partisini kurarak Pim Fortuyn'un ırkçı ve anti-İslamist fikirlerinin bayraktarlığını yapmaya başlayan Geert Wilders eklenmiştir. Günümüzde bunlara Wilders sonrasında "Hollanda'nın yeni nesil aşırı sağ" olarak nitelenen partileri" olan Thierry Baudet'in "Forum voor Democratie/Demokrasi Forumu" ve Jan Roos liderliğindeki "VoorNederland (VNL)/Hollanda İçin" isimli aşırı sağ partileri de ekleyebiliriz.

Almanya’da yakın zamanlarda “Almanya’nın Wilders”i olarak lanse edilen Thilo Sarrazin’in *Almanya Kendini Yok Ediyor* kitabındaki zenofobik-islamofobik, entegrasyon ve çok kültürlülük karşıtı sözlerinin (Hıdır, 2012: 81-84) üzerinden çok geçmeden yeni nesil aşırı sağ “Almanya İçin Alternatif Partisi”nin (AfD) gittikçe güçlendiği ve son seçimde %13 gibi önemli oranda oy aldığı bilinmektedir. Avusturya’da aşırı sağ koalisyon ortağı olmuş; İtalya’da Beş Yıldız Hareketi’nin öncüsü olduğu aşırı sağ-sol blok halinde %50’yi aşan bir oy oranına yükselmiştir. Aşırı sağ-sol anlamda önemli tarihi-ideolojik geçmişe sahip Fransa’da aşırı sağ Le Pen’in önemli oranda oy oranına ulaştığı¹⁵ İngiltere’de Nigel Farage’nin “Bağımsızlık Partisi’nin (UKIP)” dikkat çekici oranları yakaladığı görülüyor. İsveç’te aşırı sağ “İsveç Demokratları (SD)’nin lideri Jimmie Akesson’un önemli oy oranına ulaştığı, Norveç’te aşırı sağ FRP lideri Siv Jensen’in de yine kayda değer oranda destek aldığı, İspanya’da aşırı sol Pablo Iglesias’in partisi “Podemos”un parlamentonun 3. büyük partisi konumuna geldiği, son seçimde Macaristan’da aşırı sağ parti Jobbik’in %19 gibi önemli oy oranına ulaştığı, Belçika Flaman bölgesinde Tom van Grieken’in “Vlaamse Belang”ının da yadsınamaz bir oy oranına sahip olduğu biliniyor. Hatta bunlara aşırı sol diye nitelenebilecek olan Yunanistan’da iktidardaki Alexis Tsipras’ın “Syriza”sını ve Macaristan’da iktidarda olan ve 8 Nisan’da yapılan son seçimleri de galip bitiren yabancı-göçmen karşıtı aşırı sağ eğilimli-popülist Viktor Orban’ın “Fidesz Partisi”ni ve hatta Polonya başta olmak üzere, diğer Kuzey ve Doğu Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ partileri¹⁶ de katarsak, “Avrupa’nın aşırı sağ-sol anatomisi” ortaya çıkmış olur.¹⁷

Bütün bunların, Avrupa’da siyasi atmosferin aşırı sağa doğru değişeceği ve bunun da AB’nin geleceğini derinden etkileyeceği aşikâr. AB için bu durum, hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı ve alarm zillerinin güçlü olarak çalacağı anlamına geliyor. Nitekim Wilders bunu, “Avrupa’da politika artık hiçbir surette eskisi gibi olmayacak” sözleriyle dile getiriyor. Bu açıdan bakılırsa

15 Fransa’daki aşırı sağ-sol gelenek özelinde Avrupa aşırı sağ-solunun tarihi-ideolojik arka planına dair Tamir Bar-On’un *The Ambiguities of the Intellectual European New Right, 1968-1999* (Montreal 2000) adlı çalışması, belli bir dönemi ele alsada, önemlidir.

16 Doğu Avrupa ülkelerindeki yükselişte olan aşırı sağ parti ve hareketler hakkında Horia Nedelcu tarafından yapılmış olan *Radical Right Parties in Eastern Europe* (Ottawa 2009) adlı çalışmaya bakılabilir.

17 Avrupa’da aşırı sağ-sol partilerin ilgili ülkelerin siyasi hayatındaki ve hükümet-koalisyon bakımından yerine dair bk. Sarah de Lange, L., “New alliances: Why mainstream parties govern with radical right-wing populist parties” adlı çalışması (*Political Studies*, 60/4, 2012, s. 899-918) ile Lenka Bustikova’ya ait “Revenge of the radical right” isimli makalesine (*Comparative Political Studies*, 47/12, s. 1738-1765) bakılabilir. Bu konuda ayrıca bk. Hıdır, “Aşırı Avrupa’nın Yeni Normali”, *AA Analiz Haber*, 16.12.16 -son erişim: 12.03.18; Rappaport, *a.g.e.*, s. 1-2.

aşırı sağın partilerin başarısının tesadüfi ve geçici bir fenomen olmadığını her geçen gün daha da iyi anlaşılması. Aşırı sağın yükselişini kabullenemeyen siyasi elit, bunu global ve lokal siyasetteki gelişmelere bağlı olarak adeta kazara elde edilmiş, geçici bir başarı gibi yansıtmaya çalışıyor. Oysa seçimlerden sonraki süreçte de, büyük merkez partiler güç ve oy kaybetmeye devam ederken, aşırı sağcı popülist partiler ise tabanlarını genişletmeye ve oylarını arttırmaya devam ediyor.

Öte yandan bütün bunlar, Avrupa'da artık siyaset sosyolojisinin değiştiğini, bilindik siyasi kavram ve teamüllerin içinin boşaldığını, bu kavramlara yeni anlamlar yüklendiğini ortaya koyuyor. Köklü bir sol, liberal ve Hıristiyan demokrat geleneğe sahip partiler ve hareketler, eski kimliklerini kaybetmiş durumdadır. Aşırı sağ partiler ile "yeni nesil aşırı sağ-popülist parti-hareketler"¹⁸ güç kazanması, bu partilerin adeta kimyalarını bozmakta, onları kendi tezlerine yaklaştırıp dönüştürmekte, bu partiler içindeki aşırı sağa eğilimli uçların güçlenmesine yol açmakta, aşırı sağa kaptırdıkları geleneksel oylarını geri almak için aşırı sağ-popülist söylemlere yönelmektedir. Nitekim bugünlerde özellikle Müslüman göçmen karşıtlığı, burka-peçe ya-sağı, özellikle Diyanet imamlarına ve camilere yönelik tutumlar başta olmak üzere, Müslümanlara yönelik islamofobik ve Avrupa merkezci söylemlerin bu merkez sağ-sol partilerce de yüksek sesle dillendirilmesi bunun işaretidir. Mesela Hollanda'da geçmişte Türklerin en çok oy verdiği hükümet ortağı merkez-sol İşçi Partisi'nin (PvdA) koalisyon ortağı olduğu hükümette başbakan yardımcısı olan Lodewijk Asscher'in son yıllarda Müslümanlara ve Türklere, Türk kurum ve kuruluşlarına yönelik aşırı sağ andıran söylemlerinde bu eğilimi görebiliyoruz. Yine Almanya'da Angela Merkel'in yakın zamanda gerçekleştirilen parti (CDU) kongresinde göçmen yasasına yönelik değişiklik önerisi, "burka-peçe" türü giysilerin yasaklanması teklifi AfD'ye kayan hatırı sayılır CDU oylarını toplama amacı gütsen de, aslında merkez sağdaki aşınmayı da ifade etmektedir.

18 "Yeni nesil aşırı sağ" olarak nitelenen ve aslında ayrıca araştırılması gereken olgu, yerleşik aşırı sağ-popülist partiler ile söylemleri temelde aynı olmakla beraber stratejileri, kampanya teknikleri, söylem ve eylemleri, sosyal medyayı çok iyi kullanmalarıyla farklılık arzeden parti ve gruplara denmektedir. Bu grupların bazıları henüz partileşmese de özellikle sosyal medya üzerinden yürüttükleri kampanyaların ile oldukça etkili olmaktadır. Mesela Hollanda'da gittikçe yükselen ve AB'ye şüpheyle yaklaşan göçmen karşıtı, egemenlik-yerlilik yanlısı olup AB'nin dağılması/yıkılması için çabalayan ve Wilders sonrasında "Hollanda'nın yeni aşırı sağ partileri" olarak nitelenen Thierry Baudet'in 'Forum voor Democratie/Demokrasi Forumu' ve Jan Roos liderliğindeki 'VoorNederland (VNL)/Hollanda İçin' isimli partileri buna örnek verebiliriz.

Bütün bunlar Aşırı sağ eğilim veya partilerin arka plandaki temel karakteristiklerine dair farklı görüşlerin yanı sıra dini-tarihi-ideolojik arka planlarının da tahlilini gerektirmektedir. Mudde'ye göre, parti programlarından da hareketle, aşırı sağ partilerle şu veya bu şekilde bağlantılı 58 farklı karakteristik özellik bulunsa (Mudde, 1996: 225-248) da, son yıllarda aşırı sağ partiler daha ziyade “radikallik-extremizm”, “popülizm”, “nasyonalizm” olmak üzere, dini-ideolojik-tarihi temellere sahip başlıca 3 temel ideolojik özellik-tezahürle öne çıktığı ifade edilmektedir (Golder, 1-2; Mudde, 2011: 7-11; Rappaport, 2017: 19). Başka bazı araştırmalarda ise bu temel ideolojik elementler, “yerlilik”, “dışlayıcılık-dışlayıcı nasyonalizm” ve “otoriteryenlik” –ve bazan da liberallik karşıtlığı- olarak zikredilir (Rappaport, 2017: 7, 8) ki, esasen yukarıdaki özellikler ile iç içe geçen yönlere sahiptir. Son dönemdeki bir kısım araştırmalardan hareketle bu üç temel karakteristiğe-tezahüre, genel anlamda bu sayılanlara şu veya bu şekilde dâhil olan “zenofobi-islamofobi-göçmenfobi” ile özellikle “kültürel ırkçılık” anlamında ırkçılığın da eklenmesi gerektiğini söylemeliyiz. Bütün bunların da Avrupa-Batı’da dini-tarihi kökenleri-bağlantılarını betimlediği ise izahtan varestedir.

2. “Aşırı Sağ”ın Dinî-İdeolojik ve Tarihî Kökenleri-Temelleri

Yukarıda son yıllarda alabildiğine yükselişte olduğunu söylediğimiz “aşırı sağ”ın bu yükselişinde pek çok sebebin ve dinamiğin rol oynadığını söylemiştik. Bu meyanda siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik olmak üzere başka sebep ve kökleri olmakla beraber, biz burada esasen aşırı sağ-aşırı sağ eğilimlerin dini-ideolojik ve tarihi bazı önemli karakteristikleri-kökenleri üzerinde duracağız. Bunu yaparken de dini ve tarihi olarak ayırmayıp tek başlık altında vereceğiz. Burada şunu özellikle ifade etmek gerekir ki, girişte de ifade ettiğimiz üzere, Avrupa’da aşırı sağın yükselişinin veya aşırı sağcı tutumların alabildiğine öne çıkmasının en temel sebebi İslam’ın bizatihi kendisi, Müslümanlar ve Batı-Avrupa ülkelerinde son 50-60 yıllık periyotta Müslüman ülkelerden bu ülkelere olan göç en önemli sebebi teşkil eder.

a. *Fobiler: Zenofobi, Göçmenfobi, İslamofobi-Türkofobi*

Özellikle son yıllarda aşırı sağın en önemli söylem-eylem ve tutumları İslam ve Müslümanlara yönelik olmuştur. Yukarıda da işaret edildiği üzere Soğuk Savaş’ın bitimiyle bu daha da belirginleşmiş; 11 Eylül 2001 New York saldırısı ile de paradigmal anlamda belirginleşmiştir. Zira her bir ülkede

etkili lokal olaylar¹⁹ meydana gelse de, özellikle 11 Eylül hadisesi genelde Batı'da özelde de Avrupa'da, yerli Müslümanlar-mühtediler hariç, tamamı göçmenlerden oluşan Müslümanlar açısından bir kırılma noktası olduğu izahtan varestedir. Zira bu olay ve daha sonrasında farklı ülkelerdeki bazı terör hadiselerine paralel olarak Avrupa'da islamofobi ve anti-islamizm yükseleşmiş, Avrupa'da yaşayan göçmenlere ve özel olarak da Müslümanlara yönelik bakış ve politikalarda güvenliği önceleyen paradigma değişikliğine gidilmiştir. Bu meyanda farklı etnik ve mezhebi kökene sahip Müslüman göçmenlerle alakalı, göç başta olmak üzere, esasen sosyal nitelikli pek çok problem etnik arka plan, kültür ve din-İslam ekseninde ele alınarak yabancı ve islamofobi-İslâm/Müslüman karşıtlığında önemli bir argüman olarak kullanılmıştır. Kilise tarihçisi Heiko Oberman'ın haklı olarak vurguladığı gibi, "İslâm karşıtlığı", günümüz Batı dünyasında oldukça etkili olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Ona göre bu durum, konjonktürel birtakım hâdiselerle birlikte, son yıllarda Batı'da sistematik bir "İslâm karşıtlığı"na dönüşmüştür (Slomp, 2015: 5).

Meseleye bu açıdan bakılırsa İslâm'ın ilk olarak ortaya çıktığı yıllardan bu yana genel olarak İslâm, özelde de Kur'an, Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhinde dile getirilmiş söylemleri ve çalışmaları aslında islamofobi, İslâm karşıtlığının dinî-kültürel-tarihî arka planı olarak görmek tabiatıyla mümkündür. Zira bu söylem ve çalışmalar, genelde Hıristiyanlar tarafından ortaya konulmuştur. Bunun ilk ve en dikkat çekici olanı, kilise babalarının sonuncusu kabul edilen John Demescen/Yuhanna ed-Dımeşki'ye (675-750) ait Yunanca *De Haeresibus* adlı risalesidir. İslâm karşıtı polemik literatürünün ilk örneklerinden olan bu risale, aynı zamanda Ortaçağ Hıristiyan yazarlar ile günümüz Batılı çoğu yazarın İslâm, Kur'an ve Hz. Peygamber hakkındaki iddialarında esas aldıkları temel kaynaklardan biridir. Yuhanna ed-Dımeşki bu risalede, "İsmailî Sapıklık" başlığı altında İslâm'a reddiye olarak yazdığı on sayfayı aşmayan bölümde, İslâm'ı özünde heretik/sapık bir dinî hareket olarak takdim etmeye çalışmıştır (Hıdır, 2018: 175-76).²⁰ Burada da esas öne çıkan pek çok tutumun yanı sıra, İslâm'ın orijinal bir din olmayıp

19 İslamofobi ve Anti-İslamizmin artış göstermesinde her ülkeyi lokal anlamda ilgilendiren Müslümanlarca işlenen bazı olayların da etkisi büyüktür. Bu meyanda Hollanda ölçeğinde sinema-film yönetmeni Theo van Gogh'un 2004 yılında Faslı Muhammed B. tarafından öldürülmesinin "Hollanda'nın 11 Eylül'ü" olarak nitelendiğini zikretmek açıklayıcı olacaktır (Hıdır, 2018: 12).

20 Bu konuda bilgi için tarafımıza ait olan ve ilk baskısı 2006 yılında yapılan ve ayrıca bugünlerde yeni baskısı çıkan (İnsan yayınları, Ocak 2018) *Yahudi Kültürü ve Hadisler* adlı tarafımıza ait bu eserin yanı sıra, yine tarafımıza ait *Hıristiyan Kültürü ve Hadisler* (İstanbul Ekim 2017) adlı eserde de, yer yer benzer analizler mevcuttur.

Yahudi-Hıristiyan bir kökene dayandığı, Müslümanların medeni olmayan şiddet yanlısı geri bir din-kültürün bağıslı barbarlar olduğu gibi pek çok tutum öne çıkar.

Öte yandan Yahya ed-Dımeşkî'nin sözü edilen oldukça spekülâtif eseri ile başlayan bu tür argümanların yer aldığı eserlerin Avrupa-Batı tarihinde pek çok örneği bulunmaktadır. Avrupa tarihinde Dante, Martin Luther, Desiderius Erasmus, Voltaire, Pascal başta olmak üzere pek çok önemli figür, İslâm-Kur'an-Hz. Peygamber ve Müslümanlara yönelik bu tür argümanları şu veya bu şekilde kullanmışlardır.²¹ Özünde İslâm karşıtlığı barındıran bu algılama, *Islam and the West* adlı önemli eserin sahibi Norman Daniel'in ifadesiyle daha sonraları Batı'da "nesilden nesle aktarılmış ortak bir algılama" (Daniel, 1992: IX. Bölüm) olmuş ve İslâm ve Müslümanlara yönelik olarak kitleleri etkilemiştir.

Ortaya çıkış yıllarından itibaren İslâm'ın bu meydan okumasına, genelde pratik ve teolojik olmak üzere iki yoldan karşı koyulmaya çalışılmıştır. Pratik olarak karşı koyma, tarihte en somut anlamda "Haçlı Savaşları" olarak karşımıza çıkmıştır. Zira Haçlı Savaşları'nın başlatıcıları gözünde Müslümanlar, Hıristiyanlara ait kutsal toprakları işgal eden putperestlerdir ve çeşitli dinî motivasyonlarla bu putperestlere karşı Hıristiyanların savaşmaları istenmiştir. Kiliseler de Haçlı Savaşları'nı "dinî-kutsal savaşlar" olarak isimlendirmiş ve bu savaşlara katılanların günahlardan kurtulacakları ve ölenlerin de şehit olacakları propagandasını yapmış ve böylece dinî motiflerle halkı Haçlı Seferleri'ne katılmaya çağırmıştır. "İspanya Şehitler Hareketi" diye adlandırılan ve İslâm'a, Müslümanlara ve özellikle de Hz. Peygamber'e hakareti temel misyon edinmiş olan fanatik grup böyle bir ortamda ortaya çıkmıştır. Nitekim bu hareket ile bağlantısı olan XII. yüzyılın en önemli Katolik din adamlarından olup ve Cluny derlemelerine öncülük eden (Daniel, 1992: IX. Bölüm) Cluny Başrahibi Fransız asıllı Peter the Venerable (ö. 1156), Hz. Peygamber hakkında şu sözleri söylemiştir:

"Muhammed Arapları putperestlikten vazgeçirebilmiş; ancak onları tek tannı inancına değil de kendi sapıklıklarına inandırmıştır." (Daniel, 1992: 42)

21 Bu meyanda Desiderius Erasmus (Rotterdam'lı hümanist-filozof-teolog), John Calvin (Kalvinizm'in kurucusu) ve Protestanlığın kurucusu Martin Luther özellikle zikredilmelidir. Mesela Martin Luther'in *Türklerle Savaş Hakkında ve Türklere Karşı Ordu Vaazı* adlı eserlerinde Türklerle savaşın meşru gerekçeleri için İslâm değerlendirmesi yapmaktadır. İslamofobinin tarihteki bir tezahürü olarak "Türkfobi" ile Martin Luther'in İslâm ve Türklere bakışına dair bk Hıdır, Ö., "Luterçi Protestanlığın Tarihi Arka Planı ve Martin Luther'in İslâm, Kur'an, Hz. Peygamber ve Türklere Bakışı", *Türk-İslâm Medeniyeti ve Avrupa* adıyla Marmara Üniversitesi, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İSAM tarafından düzenlenen sempozyuma sunulmuş tebliğ, İstanbul 24-26.11. 2006 -Sempozyum kitabında yayımlandı-. Ayrıca bk. a. mlf., *Avrupa'da Müslüman Olmak*, s. 41-45; a. mlf., "Batıda Türkofobinin yükselişi", *AA Analiz Haber*, 03.10.2016.

Bu itibarla Haçlı savaşlarının ve bu savaşların doğurduğu negatif atmosferin uzun yıllar Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında, temelde var olan "İslamofobik-İslâm karşıtı" duyguları derinleştirmiş olduğu aşikârdır. Diğer taraftan Müslümanların daha önce fethetmek isteyip de başaramadıkları İstanbul'un, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1453'te fethi, daha sonraki yüzyıllarda Müslüman topraklarını Hıristiyanların saldırısına karşı korumakla kalmamış, İslâm-Batı ilişkilerinde güç dengelerini de değiştirmiştir. Osmanlı'nın İstanbul'u fethedişi ve akabinde Doğu Avrupa'daki fetihleri, Batı Hıristiyan dünyasında güçlü bir korku ikliminin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Böylece var olan tehdit; dinî, siyasî ve askerî olarak değerlendirilmiş ve buna karşı tepki daha önce olduğu gibi, İslâm ve Müslümanlar-Türkler aleyhine iftiralar şeklinde kendisini tekrar göstermiştir. Bu furya içerisinde, Batılı yazarların düşman gördüğü İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i uygun olmayan tasvirlerle algılama ve takdim etme süreci hız kazanmıştır. Oryantalizme dair en kapsamlı analizin sahibi Edward Said'in belirttiği üzere, Allah'tan başka ilah olmadığını söyleyen adamın kendisi (Hz. Peygamber), bizzat ilah yapılmıştır. Bütün bunlar, "Muhammed'in ahlâkî ve dinî açılardan kabul edilemezliğinin semptomları ve faraziyeleridir." (Edward Said, 1991: 335) Yine Said'in ifadesiyle İslâm hakkında uydurulan "Muhammedanism" isimlendirmesi de, "sahte din-sahte peygamber" imajının bir uzantısıdır ve "Şark'ın Şarklılaştırılması"nın tipik bir örneğidir.

Haçlı savaşlarına karşı çıktığı bilinen, Papa'ya bu yönde ağır tenkitler yönelten ve Katoliklikten sonra Hıristiyanlığın en yaygın mezhebi Protestanlığın kurucusu olan Martin Luther'in (1483-1546) söylemlerinde de aynı tasvirlere rastlanır. Luther'in yaşadığı dönem, İslâm ile Hıristiyanlığın yoğun olarak karşılaştığı bir zaman dilimine denk düşmektedir. Bu dönemde İslâm'ı devlet olarak temsil eden Osmanlı, siyasal gücünü bütün Avrupa üzerinde hissettirmekteydi. 1512-17 senelerinde toplanan "Ekümenik konsil"in Türkleri "Hıristiyan milletlerin önemli bir düşmanı" olarak tanımlaması (Chadwick, 1990: 12), Avrupa'daki "Türk-Müslüman" korkusu ve karşıtlığının boyutlarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Reform hareketi 31 Ekim 1517'de Luther'in Wittenberg Kilisesi kapısına 95 maddelik bildirisini asmasıyla başlamıştır. Luther'in reform hareketini başlattığı dönemlerde Osmanlılar henüz Avrupa ortalarına kadar ilerlememiş ve Hıristiyan dünyada derin izler bırakacak olan Viyana Kuşatmasını gerçekleştirmemiştir. Bununla birlikte yaklaşan bir Türk/Müslüman korkusu/tehlikesi Avrupa'da alabildiğine hissedilmekteydi. Tabiatıyla bu ortamda yetişen ve Haçlı Savaşları'nın stratejisini onaylamadığını her defasında teolojik argümanlarla ifade

eden Luther de bu ortamdan etkilenmiştir. Nitekim 95 maddelik bildirisinin 5. maddesinde “Türklerle (Müslümanlarla) savaştan başka yol olmadığını” söylemekte (Grislis, 1974: 181), 1520 yılında kaleme aldığı bir yazısında da “Türlklere karşı savaşmak istiyorsak şimdi onların en az olduğu yer olan buradan başlayalım...” diyerek, Viyana kuşatması sürecinde iyice şekillenecek Türlklere/Müslümanlara yönelik tutumunun ipuçlarını vermiştir. Türlklerin o dönemin Müslüman milletlerinin öncüsü/lideri olması, Luther’in İslâm karşıtı söylemini Türlkler üzerinden yapmasına yol açmıştır.²²

Esasen yukarıda sözünü ettiğimiz İslâm ve Müslümanlarla ilgili bu algılama biçimi, Rönesans dönemi boyunca da devam etmiştir. Bu dönemlerde paradoksal olarak İslâm, Hıristiyanlığın evrensellik iddiasına karşı yer yer bir alternatif olarak da takdim edilmiştir. Hıristiyanlık dışında başka dinî sistemlerin mümkün ve hatta başarılı olduğu fikri, İslâm üzerinden ifade edilmiştir. Fakat neticede İslâm korkusu ve İslâm karşıtlığı, Ortaçağ boyunca gücünden fazla bir şey yitirmemiştir. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, meşhur Fransız yazar ve düşünür Voltaire’in (1694-1778) ünlü *Le Fanatisme ou Mahomet le Prophete* adlı oyununda (piyes) çizdiği olumsuz İslâm, Hz. Peygamber ve Türk imajıdır. Zaman zaman bazı eserlerinde İslâm ve Hz. Peygamber’i övücü sözler de söylediği anlaşılan ve Batı’da –hatta bütün dünyada– hâlâ etkili olan bir yazar olarak Voltaire’nin İslâm ve Hz. Peygamber ile alakalı bu tasvirlerinin, Batı insanının İslâm’ı ve Müslümanları algılamasındaki etkisi inkâr edilemez. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Voltaire’nin bir Türk ve İslâm karşıtı olduğunu söylemek mümkündür.²³ Bu imajın yüzyıllar boyu kitlesel ölçekte devamında en önemli paylardan biri de, dünya edebiyatının en seçkin isimleri arasında kabul edilen İtalyan şair Dante Alighieri’nin en önemli eseri olan *İlâhî Komedyâ*’sındır. Hıristiyan mistik hareketlerinden olan Gizemli Aşk Sıddıkları ekolüne bağlı bir şair ve yazar olan (Guenon, 2005: 55) Dante’nin bu eserinin İtalyan edebiyatının doğuşu açısından taşıdığı önemin yanı sıra Hıristiyan teolojisi ve kozmolojisi için de büyük bir öneme sahip olduğu bir gerçektir. Bu eserinde Dante, Hz.

22 Martin Luther’in *Türlklerle Savaş Hakkında ve Türlklere Karşı Ordu Vaazı* adlı eserlerinde Türlklerle savaşın meşru gerekçeleri için İslam değerlendirmesi yapmaktadır. İslamofobinin tarihteki bir tezahürü olarak “Türlkfobi” ile Martin Luther’in İslâm ve Türlklere bakışına dair bk. Hıdır, Ö., “Luterici Protestanlığın Tarihi Arka Planı ve Martin Luther’in İslam, Kur’an, Hz. Peygamber ve Türlklere Bakışı”, *Türk-İslâm Medeniyeti ve Avrupa*” adıyla Marmara Üniversitesi, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İSAM tarafından düzenlenen sempozyuma sunulmuş tebliğ, İstanbul 24-26.11. 2006 -Sempozyum kitabında yayımlandı-. Ayrıca bk. a.mlf., *Avrupa’da Müslüman Olmak*, s. 41-45.

23 Eserlerinin bütünü düşünüldüğü ve İslâm ve Müslüman-Türlkler söz konusu olduğunda Voltaire’nin özgürlük vurgusunun tutarsızlık arz ettiğı ve anakronik durduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

Peygamber'i ve Hz. Ali'yi, cehennem, bölücü ve bozguncuların alıkonulduğu sekizinci katına yerleştirmiştir (Johnson, 2000: 336-38).²⁴

Şu halde Martin Luther, Voltaire, Dante ve bu minvalde sayılabilecek pek çok Batılı Ortaçağ ve Aydınlanma yazarının ortak paydası, yukarıda Norman Daniel'den naklen ifade ettiğimiz gibi, Ortaçağdan itibaren "nesilden nesle miras kalmış" ve mitolojik hikâye ve anekdotlara dayalı, genelde "islamofobik-İslâm karşıtı" bir algıya sahip olmalarıdır. Günümüzde ise, tarihin, modern versiyonlarla alabildiğine tekrarlandığına şahit olunmaktadır. Özellikle Huntington'un "Medeniyetler çatışması" tezinin ardından 11 Eylül Hadisesi'nin meydana gelmesi, ülkelere göre farklılık gösterse de, Batı'daki aşırı sağın İslâm karşıtı bir yönde yükselmesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur. Aşırı sağ parti ve politikacılara fikri-ideolojik zemin oluşturan Bernard Lewis gibi akademisyen-yazarların bazı ifadeleri de bu meyanda etkili olmuştur. Nitekim Lewis'in Alman *Die Welt* dergisinde yayımlanan söyleşisindeki şu sözlerini bu meyanda değerlendirebilmek mümkündür:

"Yüzyılın sonuna kadar Avrupa'ya İslâm hâkim olacaktır; Avrupa, Batı Arap Dünyası'nın (Mağrip) bir parçası hâline gelecektir."²⁵

Nitekim bu ve benzeri sözler neticesinde gündeme getirilen politikalar ve tutumlar sebebiyle alabildiğine yükseliş trendinde olan aşırı sağın söylem ve eylemleri sebebiyle bugün Avrupa'da Müslümanların İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Yahudiler konumuna itilmeye çalışıldığı, Batı'da artık Nazi Almanya'sındaki Yahudilerin yerine Müslümanların ikame edilmeye başlandığı önde gelen bazı liberal Yahudilerce de açıkça dillendirilmektedir.²⁶ Bununla birlikte, Batı'da halkın çoğunluğunun "İslamofobik" olmadığı, ancak güçlü, büyüyen ve kayda değer bir "İslamofobik azınlık" bulunduğu yönünde değerlendirmelerin varlığı da bilinmektedir. Ne var ki Avrupa'nın İslâm

24 Dante başta olmak üzere, İslâm'ın zuhurundan itibaren önemli Batı'lı yazarların Hz. Peygamber'e yönelik algı ve imajları *Batı'da Hz. Peygamber İmajı* adlı yakında yayımlanacak olan çalışmamızda ayrıca ele alınmaktadır.

25 *Die Welt Dergisi* (Almanya), 28 Temmuz 2004. Yine Lewis'in 31 Ekim 2005 tarihli *The New Yorker* dergisinde yer alan dönemin ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'e yaptığı şu tavsiye de, söylediğimize misaldir: "Araplara yapılması gereken şeyin iki gözleri arasında büyük bir sopayla vurmak olduğuna inanıyorum. Onlar yalnızca güce saygı duyar." Tepkiler üzerine Lewis sözünden dönmemiş ve "Evet; Arapların yalnızca güce saygı duydıklarını düşündüğüm doğrudur" demiştir. Lewis'in özellikle İslâm ve İslâm medeniyeti ile alakalı nispeten olumlu olan daha önceki tarihlerdeki değerlendirmelerini de son yıllardaki makalelerinde yer vermediği gözlenmektedir. Bu konuda bk. Ian Buruma, "The Two Minds of Bernard Lewis", *The New Yorker*, 14.06.2004.

26 Hollanda'da azınlıklara ait gerçekleştirdiği paket programları her Pazar günü Hollanda Devlet Televizyonu 2'de yayımlayan NIO'nun hazırladığı ve "İslâm karşıtlığı"nın işlendiği programda haham-akademisyen Abraham Soetendorp'un açıklamaları bu görüşümüzü doğrulamıştır. Hollanda İşçi Partisi'nin (PvdA) Yahudi asıllı eski lideri Job Cohen de benzer bir açıklama yapmıştır (Hıdır, 2012: 35-39).

tasavvuru, ifade edildiği üzere, esasen tarihte şekillenen dinî-teolojik, siyasî ve kültürel bir tehdit algısına dayanmış ve bu tehdit algısı, Avrupa'nın Ortaçağ'daki İslâm ve Müslüman imajını büyük ölçüde belirlemiş ve günümüze kadar bu imaj şu veya bu şekilde devam etmiş, etmektedir. Genellemelerden kaçınmak icap ederse de, ortalama pek çok Avrupalının gözünde İslâm, özünde şiddete dayalı, kılıç yoluyla yayılmış, irrasyonel, takipçilerinin dünyevî ve şehevî arzularını kamçılaman ve ötekini asimile ve son tahlilde yok etmeyi hedefleyen bir dindir. İslâm ve Müslümanlar, "bilinmeyen öteki" veya "karşı çıkılması gereken öteki" olarak kalmaya devam etmiştir. Ne var ki bu ötekileştirmenin tek taraflı olmadığı çoğu zaman genellemeci bir tutumla Müslümanların da "ötekinin ötesi" bir bakış-anlayış yerine, reaksiyoner bir tutumla Batı'yı çoğunlukla "öteki" olarak algıladığı belirtilmelidir (Kalın, 2017: 15) ki, bu ayrı tetkiklerin konusudur. Bu itibarla şurası muhakkak ki, keskin, genellemeci-monolitik-homojen tutumlarla Doğu-Batı dikotomisi gerek Müslüman gerekse Batılı zihinlerde alabildiğine oluş(turul)muştur (Chauán, 2005: 25-31).

Şu hâlde Batı'nın ve dolayısıyla Avrupa'nın İslâm ve Müslümanlarla ilgili aslında "bilinçli cehaleti", Avrupa'nın daha derinlerdeki "ben merkezci" tasavvurunun ve kategorik anlamda "öteki" algısının kaçınılmaz bir neticesidir. Pek azı hariç tutulursa, Batı'da İslâm ve Müslümanlarla ilgili çalışmalarda genellikle sözünü ettiğimiz bu "bilinmeyen öteki" ve "onlar ve biz" bakışı –ki bu bakış özünde karşıtlığı barındırmaktadır- öne çıkmaktadır. Yine bu meyanda bazı islamofobi raporlarında da tespit edildiği üzere, "İslâm monolitikdir ve yeni gerçekliklere adapte olamaz", İslâm, diğer ana inanışlarla ortak değerleri paylaşmıyor", "bir din olarak İslâm Batı'ya göre eskimiş barbarca ve irrasyoneldir", "İslâm, terörizmi destekleyen bir şiddet dinidir", "İslâm, şiddet yanlısı bir siyasî ideolojidir", "Müslümanlar da bu geri kültürün temsilcileridir" türü pek çok kalıp yargı ortaya konmaktadır. Burada aslında bir hiyerarşi, hâkim-mahkûm topluluklar isteğinden söz edebiliriz ki, Geert Wilders'in Hollanda'daki –aslında Avrupa ve Batı'daki- yeterince entegre olmamış göçmenler-Müslümanlar için tarihte İslâm devletlerinde gayr-i Müslimler için cari olan "zimmî" statüsünü dillendirmesi ve "ikinci sınıf vatandaşlık" imasında bulunması bunu gösterir.

Bu itibarla günümüz Avrupa-Batı'daki yükselişte olan aşırı sağdaki en belirgin yön, günümüzü besleyen, güncellenen dinî-tarihî kökenlere/arka plana ve temellere sahip olmasıdır. Bu açıdan bakılırsa aşırı sağın dinî-tarihî kökenleri konusu aslında islamofobinin de dinî-tarihî kökenleri olmaktadır. Bu

meyanda ayrıca Müslümanların dışındaki kesimlere yönelik korku ve karşıtlığı da içine alan “zenofobi” ve –Müslüman ülkelerden gelenler daha ziyade öne çık(arıl)sa da–, hemen çoğu göçmenlere karşıtlığı ifade eden “göçmenfobi-göçmen karşıtlığı”nı da zikretmek yerinde olacaktır. Bu açıdan bakılırsa Avrupa-Batı’da aşırı sağın yükselişi ile zenofobi-islamofobi-göçmenfobi arasında sıkı bir ilişki bulunmakta (Danielson, 2016: 35-45; Mitts, 2017: 20; Hıdır, 2015: 271-83), göçmen grupları genelde “ırkçılık-kültürel ırkçılığın –ve ayrıca dışlayıcı nasyonalizm ve kültürel fundamentalizmin de bir göstergesidir- ve göstergelerinden olan önyargılı bakışla “ingrup-outgrup” yaklaşımı ile grup dışı-outgrup sayılarak dışlanabilmektedir (Danielson, 2016: 38-40, 44, 512-13); Hıdır, 2017b: 23-49). Bu meyanda bazı araştırmalarda yabancı karşıtlığının –ki İslâm karşıtlığı da buna dâhildir- aşırı sağ-yeni sağın en önemli karakteristiği olarak görülmesine işaret etmek yerinde olacaktır (Mudde, 2000: 5-17; Rappaport, 2017: 19).²⁷ Burada da önemli bir argüman olarak “İslâm veya Avrupa’lı olmayan kültürün işgali”ne karşı durma ileri sürülür ki, aşırı sağ partilerin hemen hepsinde şu veya bu ifadelerle görülen bu kategorik-dışlayıcı tutum, bazı araştırmalarda “ırksız ırkçılık” olarak tanımlanmaktadır (Danielson, 2016: 25-26).

Son senelerde Avrupa’daki ekonomik krizin de, genelde bütün göçmenlere ama esas itibariyle Müslüman göçmenlere yönelik fobiyi arttırıcı etkisi olmuştur. Bu arada islamofobi bir oy kapısı haline de gelmiş ve hemen her ülkede islamofobik partiler, konjonktürel olarak önemli oranda oy ve kazanımlar elde etmişlerdir. En son yaşanan Paris’teki Charlie Hebdo saldırısı, Avrupa’da Müslüman göçmenlere yönelik söylem, eylem ve politikaları negatif anlamda arttırıcı ve hızlandırıcı bir etkiye yol açmıştır. Bu itibarla özellikle 11 Eylül sonrasında Avrupa’nın özellikle merkezi ülkelerinde müslüman göçmenler, islamofobinin en temel sebeplerinden biri haline gelmiş, getirilmiştir demek yanlış olmayacaktır. Bu yönüyle de islamofobi aslında bir “(Müslüman) göçmenfobi” halini almıştır. Bu durum ise, “istenmeyen göç” olgusuna ve bununla bağlantılı göçmen korkusuna meydan vererek ırkçı, ayrımcı, ötekileştirici eğilimlerin ortaya çıkmasına veya gelişmesine yol açmaktadır. Bu meyanda kriz durumlarında, olumsuz toplumsal gelişmelerde baş sorumlu olarak göçmenlerin gösterilmesi eğilimi artmıştır. Ayrıca, modernleşme sürecinde ulus devletlerin homojenleşmiş veya homojenleştirilmiş bir toplumsal yapıya önem ve öncelik vererek, milliyetçilik akımından beslenen bir “homojenlik miti” yaratmış olmaları da, ayrımcı veya ötekileştirici tutum

²⁷ Bu konuda yine Mudde’ye ait *The Ideology of the Extreme Right* (Manchester ve New York 2000) adlı eser de önemlidir.

ve davranışlar sergilenmesine, bu yönde politikalar izlenmesine zemin oluşturmaktadır (Castles-Miller, 2008: 420-21; Yüksel, 2014: 195-96).

Bu korkunun tipik bir yansımasını “Araplaşmış/Müslümanlaşmış Avrupa” anlamında tedavüle sokulan “Eurabia” teriminde görmek mümkündür. Zira “eurabia”, Avrupa’daki düşük doğum oranları karşısında Müslüman toplumlardan ve Arap ülkelerinden gelen ve giderek artan göçler yüzünden birkaç kuşak sonra göçmenlerin çoğunluk haline geleceği endişesini ve Avrupa’nın radikal İslâm tarafından kuşatılacağı korkusunu ifade etmek üzere tedavüle sokulan nevezuhur, zenofobik-islamofobik ve göçmenfobik bir ifadedir. Bu korkuyu Müslümanların Avrupa-Batı’yı istila edeceklerine dair efsaneler hakkında kaleme alınan Douc Saunders’ın *The Myth of the Muslim Tide* kitabı dikkat çekici yönleri haizdir. Böyle bir korkunun yaygınlaşıp pekişmesinde, tedirgin kamuoyunun desteğini kazanmak için “Eurabia”nın bir korku tekniği olarak aşırı sağ siyasal partiler ve merkez partiler içerisindeki ırkçı tutumlara sahip bazı siyasilerce kullanılması da etkili olmaktadır (Moreno, 2010: 74; Yüksel, 2014: 196).

İslamofobinin Avrupa’da güçlenip yerleşmesinde, Avrupa’nın göçmenleri durumundaki Müslümanları aşırılık ve fanatizmle eşleştirme ve bunu son yıllarda sürekli gündemde tutma eğilimi önemli bir yer tutmaktadır. Burada da Müslümanların kendi aralarındaki sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel, ideolojik ve her şeyden önemlisi yukarıda da sözünü ettiğimiz İslâm telakkilerindeki ayrılıkları veya farklılıkları yok sayılarak homojenleştirilip genelde köktencilik ya da fundamentalizm ile özdeşleştirilmeleri söz konusudur. Yine müslüman göçmenler arasındaki kötü örnekler seçilerek sürekli onlar üzerinden bir genelleme yapılmakta, böylece “selektif” bir okumaya gidilmektedir. Bu durum ise ötekileştirilen müslüman göçmenler üzerinde “refleksif-reaksiyoner” olarak karşı bir tepkiye yol açmaktadır. Hatta müslüman göçmenler arasındaki bazı gruplarda radikal-ekstremist eğilimlerin öne çıkmasına yol açtığı da söylemek gerekir. Tabiatıyla burada göçmenler arasındaki yüksek işsizlik oranları, dışlanmışlık, ayırimcılık, ötekileştirme de alabildiğine rol oynamaktadır. Tabiatıyla müslüman göçmenler arasında gelişen bu tutumlar da ilgili ülkelerin yerleşik vatandaşları nezdinde göçmen ve müslüman karşıtı tutumların beslenmesine ve artmasına sebep olmaktadır. Bu meyanda da karşılıklı bir etki-tepki sarmalı ve kısır döngü oluşmaktadır.

Bu açıdan bakılırsa Avrupa ülkelerinde bir etno-dinsel grup olan Müslümanların adeta yeni bir ırk gibi değerlendirilmesi, ırkçılığın post-modern dönemdeki yeni bir biçimini oluşturmaktadır. Aşağıda ayrıca ele alınacağı

üzere, önce, bu gruba mensup bazı kimselerin tutum ve davranışlarında hareketle tüm Müslüman göçmenler hakkında bir dizi önyargı ve kalıp yargı yaratılmaktadır. Ardından, en son Charlie Hebdo saldırısı sonrası pek çok Avrupa ülkesinde görüldüğü gibi, Müslümanlara ve onların kutsal saydıkları değerlere ve mekanlara yönelik birçok sözlü ve fizikî saldırı gerçekleştirilmektedir. Nitekim 1990'lı yıllarda çok sayıda sosyolog ve kültürel antropolog, deri rengine dayalı olarak ileri sürülen ırkçı fikirlerden "kültürel üstünlük" ve "ötekilik" kavramları temelinde yapılan bir ayrımcılığa ve ırkçılığa doğru bir değişme yaşandığını belirtmektedir (Abduljalil Sajid, 2005: 31-32). Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein da bu yöndeki değişime şöyle işaret etmektedirler:

"...Yeni-ırkçılık, 'sömürgelikten kurtuluş' çağına, eski sömürgelerle eski metropoller arasındaki nüfus hareketlerinin tersine çevrilmesi, insanlığın tek bir siyasal alan içinde parçalanması çağına ait bir ırkçılıktır. Bizde göç karmaşığını merkez alan günümüz ırkçılığı ideolojik olarak, Fransa dışında, özellikle de Anglosakson ülkelerde çoktan beridir gelişmiş olan bir 'ırksız ırkçılık' çerçevesi içinde yer alır: Baskın temanın biyolojik soyaçekim değil, kültürel farklılıkların aşılabilirliği olduğu bir ırkçılık; ilk bakışta bazı grup ya da halkların diğerlerine üstünlüğünü değil, sadece sınırların kaldırılmasının sakıncasını, hayat tarzlarının ve geleneklerin bağdaşmazlığını savunan böyle bir ırkçılık, haklılıkla, farkçı-ırkçılık olarak adlandırılabilir." (Balibar-Wallerstein, 2007: 32).

Bu açıdan bakılırsa günümüzde Avrupa'daki Müslüman göçmenler, tarihte pek çok Avrupalı düşünürün fikirlerinde tebellür eden Avrupa'nın Doğu'ya, ötekine ve özeld de Müslümanlara bakışındaki ırkçı, dışlayıcı ve oryantalistik bakışın güncellenmesinde öne çıkarılmaktadır. Son dönemlerde Müslümanlar dolayımında ortaya çıkan pek çok olayda bu tutumlar yeni birtakım argümanlarla aktive edilmekte ve güncellenmektedir. Aslında bu durum, tarihin farklı argüman, söylem ve tutumlarla tekerrürüdür. Bu söylem, tutum ve davranışlar tarihte genel anlamda "Doğu"ya ve Müslümanlara bakışta tebellür ederken, günümüzde Batı'daki ve Avrupa'daki Müslüman göçmenler üzerinden güncellenmektedir. Böylece Müslüman göçmenler, İslâm karşıtı ve islamofobik tutum ve davranışların önemli, belirleyici ve merkezî bir unsuru haline gelmiş bulunmaktadır. Bu olgu aynı zamanda, göçmen özellikle de Müslüman göçmen karşıtı tutumlarını politik söylemlerinin merkezine yerleştiren Avrupa'daki aşırı sağ partilerin yükselişine de yol açmaktadır. "Bu yüzyılın sonunda Avrupa müslümanlaşacak", "her Müslüman terörist olmasa da her terörist Müslümandır" türü, Müslüman göçmenleri de içine alan speküle edilmiş söylemler de, bu meyanda muharrik bir unsur olarak öne sürülmektedir. Bunun ise Müslümanlara ve

Müslüman asıllı göçmenlere yönelik fobiyi ve karşıtlığı arttırıcı bir fenomen olduğu aşıkardır.

Bütün bu söylenenler ışığında Almanya’da kurulan yeni hükümette (büyük koalisyon) İçişleri, İmar ve Yurt Bakanı olan ve aynı zamanda CSU Genel Başkanı da olan Horst Seehofer’in hükümet kurulduktan sonra verdiği ilk mülakatta, “İslâm, Almanya’ya ait değildir; Almanya Hıristiyanlık kültürüyle yoğrulmuştur” ifadesi, başka bazı faktörlerin yanı sıra, aşırı sağ AfD’nin Alman siyasetindeki etkisi ile de açıklanmalıdır. Yine Hollanda’da yapılan son yerel seçimde Rotterdam’da birinci parti olan ırkçı-islamofobik Leefbaar Rotterdam’ın “Maas’ta (Rotterdam içinden geçen kanal-nehir) Mekke istemiyoruz” sloganı²⁸ etkili olmuştur. Camiler başta olmak üzere İslâmî kurum ve kuruluşlara yönelik sözlü-fiziki saldırıların alabildiğine artış gösterdiği bir dönemde aşırı sağ partilerin bu tür slogan, söylem-eylem ve politikaları aynı zamanda dini-tarihi karşıtlıkların güncellenerek yeni bir şekle-sistemli bir politikaya dönüştüğünü gösterir. Zira İslâm’ın zuhuru ile birlikte başlayan polemik türü eserlerde ortaya konan İslâm, Kur’an, Hz. Peygamber ve Müslümanlara yönelik bazı anlayış ve argümanların günümüz aşırı sağ partiler ve tutumlarda güncellenerek yeniden üretilerek servis edildiği açıktır.

Günümüzde Avrupa’da aşırı sağın öncülerinden olan ve hemen bütün popülaritesini ve politik kariyerini İslâm-Müslüman karşıtlığı üzerinden kazanan Geert Wilders, İslâm’a yönelik bu tür argümanları en ileri boyutta kullanan ırkçı, aşırı sağcı bir siyasetçidir. Onun “Hz. Muhammed Hollanda’da yaşasaydı, kovardım” sözü ile Kur’an’ı Hitler’in *Mein Kampf* kitabı ile mukayese etmesi buna örnek verilebilir (Hıdır, 2012a: 89-90; Hıdır, 2012b: 70-71).²⁹ Nitekim Wilders, Kur’an’ın “faşist bir kitap” olduğunu³⁰ ve Hollanda’ya uymadığını ve yasaklanmasını istemiş olup günümüzde de bu görüşünü sürdürmektedir. Onun bu yöndeki sözlerinden bazıları şunlardır:

“Kur’an’a, tıpkı *Mein Kampf* gibi sadece araştırmalar için izin verilmeli. Camilerde ve evlerde okunması yasaklanmalı ve cezalandırılmalıdır. Bu yasak, şiddet ve terör ilhamını Kur’an’dan alan Müslümanlar için önemli bir uyan olacaktır. Hollanda’da Müslümanların artışına ve cami yapımlarına ‘yeter artık’ demek lazım. Bu bir İslamleşme tsunamisidir.”³¹

28 Markus, Niels, “Rotterdam blijft de stad van contrasten en confrontaties - en een lage verkiezingsopkomst”, *Trouw*, 24.04.18, son erişim: 24.03.18.

29 Bu yönde bk. *De Volkskrant*, “Wilders: vrijgeven Mein Kampf is krankzinnig plan”, 12 Eylül 2007.

30 Bu konudaki açıklaması için bk. *De Volkskrant*, 08.08.07.

31 Buna dair bk. *De Volkskrant*, 08.08.07.

Wilders'in bu konudaki bilgi kaynakları arasında oldukça spekülâtif bir kitap, Craig Winn'e ait *Prophet of Doom* adlı hacimli eserdir. Kitabın alt başlığında "Muhammed'in kendi kelimelerinde İslâm'ın terörist dogmaları" ifadesi, bir bölümünde de "Mein Kampf" başlığı yer almaktadır. Bu başlık altında Hitler'in Yahudilere yönelik sözleri ile Kur'an'daki ve hadislerdeki Yahudilere yönelik ayet ve hadisler karşılaştırılmakta ve birbirinden farklı olmadığı söylenmektedir.³² Benzer şekilde Wilders ve benzeri aşırı sağ partilerin Ortaçağ'da İslâm'a yönelik düzenlenen haçlılara ("anti-Islam crusader") benzetildiği de görülmektedir³³ ki, bu partilerin aslında İslâm ve Müslümanlara karşı Haçlı seferleri dönemindeki bazı slogan, söylem ve eylemleri güncelleyerek kullandıkları görülmektedir. Hatta buna daha ziyade 11 Eylül sonrasının İslâm-Müslüman karşıtı aşırı politik oryantalistik söylemleri için kullanılan "silahsız haçlılar" (Hıdır, 2007: 57-68) ifadesini de ilave edebiliriz.

b. Nasyonal Sosyalizm-Nazizm ve Irkçılık-"Kültürel Irkçılık"

Muhtelif dillerdeki anlamları³⁴ ve "etnisite" ile "ırk" arasındaki benzerlik-farklılıklar bir yana, farklı açılardan tanımları yapılan ırkçılık, genel olarak, sosyal grupların kalıtımla geçen bedenî özellikler sebebiyle farklılaştığını ve bu farklılıkların onlar arasındaki statü ve ilişkinin belirleyicisi olması gerektiğine inanan akıma verilen isimdir.³⁵ Bu tanıma göre "genetiksel-biyolojik özellikler" belirgin olarak öne çıkmakta, bazı etnik gruplarla diğerleri arasında kesin sınırlar çizilerek onların genetik olarak diğerlerine üstün olduğu kabul edilmektedir (Barker, 1981: 15; Seidal, 1986: 21-25; Reeves, 1983: 14).

Avrupa'daki aşırı sağ tutum ve partilerin hemen çoğunda Nazi kalıntısı ırkçı, dışlayıcı ve otoriter tutumların görüldüğü söylenebilir (Akkerman, 2005: 337; Rappaport, 2017: 16-18). Burada da "radikalizm-extremizm", "nasyonalizm", "popülizm" ve rasizm-ırkçılık olmak üzere başlıca dört unsur belirgindir. Bu meyanda, doğrudan atıf yapılmassa da, aşırı sağ partilerin hemen hepsinde şu veya bu şekilde Hitler-Nazi dönemindeki sloganlar ve

32 Bu konuda bk. Hıdır, *Avrupa'da Müslüman Olmak*, s. 90.

33 Bu yönde bazı nitelermeler için bk. Van Outeren, Emilie, "Wanneer is rechts extreem in Europa?", <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/05/21/wanneer-is-rechts-extreem-in-europa-1619824-a1287999>, son erişim: 12.03.18.

34 Irkçılığın Türkçe, Arapça ve Bastı dillerindeki kökeni ile alakalı bilgi için bk. Şentürk, R.-Canatan, K., "İrkçılık", *DİA*, XIX, 124.

35 Şentürk-Canatan, "İrkçılık", *DİA*, XIX, 124.

tutumlar güncellenerek ortaya konmaktadır.³⁶ Bu açıdan bakılırsa aşırı sağ ile 1920-1930 arasında ortaya çıkan nasyonal sosyalist-Nazi partileri arasında tarihî-ideolojik anlamda irtibat-benzerlik kurulmaktadır (Colletta, 2016: 1-15; Rappaport, 2017: 3, 17-19). Ne var ki, yeni dönem aşırı sağ partilerin demokratik sisteme-rejimlere karşı çıkmadıkları ve “etnik temelli ırkçılığı” savunmayıp “etnik-çoğulculuğa” vurgu yaptıkları gerekçesiyle, modern dönemdeki aşırı sağ ile Nazi dönemi aşırı sağ arasında irtibat kurulmasına itiraz edenler de bulunmaktadır (Rappaport, 2017: 3, 17-19). Bu itirazın haklı yönleri bulunmaktaysa da, yukarıda sözünü öne çıkardıkları ettiğimiz üzere günümüzde aşırı sağ-yeni sağın dışlayıcı-ırkçı tutumu yabancı, göçmen ve İslâm-Müslümanlara yönelik ırkçılığa götüren ön yargıları, imajları ve etiketlemeleri beslediği (Alietti, 2013: 584-602) ve bütün bunların da neticede, nispeten modern bir fenomen olan kültür-din temelli ırkçı-ayırımçı bakışı, “kültürel ırkçılığı” ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. Bu ırkçılık anlayışında genetiksel-biyolojik özelliklerden ziyade “kültürel ve etnik-dinî” özellikler temel belirleyici olmaktadır. Bu meyanda kişinin veya grubun genetik-etnik özellikleri değil, kültürel-dinî aidiyeti ve buna bağlı olarak benimsediği norm-değerleri, dinî pratikleri temel belirleyici alınmakta ve bu minvalde söz konusu etnik-dinî-kültürel azınlık-marjinal gruplara yönelik ayırımçı tutumlar ortaya konabilmektedir (Pettigrew-Meertens, 1995: 57-75). “Kültürel ırkçılık” veya “modern ırkçılık” olarak nitelenen bu yeni ırkçılık, daha ziyade göçmen gruplara yönelik (Dovidio-Geertner, 1986: 101-105) ve hâkim toplumlar arasında azınlık halinde yaşayan yabancılara ve özellikle de Müslümanlara yönelik korku-nefret, zenofobik-islamofobik tutumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak her bir ırkçılık türünde de ortak yön, şu veya bu şekilde farklı temellere dayanan önyargı, etiketleme-stereotip, grup temelli insan düşmanlığı, nefret söylemi ve ayırımçılığın mevcut olmasıdır. Bu anlamda özellikle Müslümanlar bağlamındaki önyargı ve 30 Avrupa ülkesinde Müslümanlara karşı ön yargıyı ele alan bir saha araştırmasında bu yönde sonuçlar ortaya çıkmıştır (Strabac, 2008: 268-86). Bu açıdan bakıldığında ırkçılık, “bir özelliği sebebiyle öteki olarak görülen bir grubun üye veya üyelerine yönelik ayırımçı saiklerle ortaya konan tutumlar” olarak tanımlanan (Van der Valk, 2012: 74-75) ayırımçılığın bir alt kategorisi ancak en ileri boyutu olarak tezahür etmektedir. Bu meyanda Batı ülkelerinde azınlık halinde yaşayan Müslümanların, uzun yıllardır o ülkelerde yaşıyor olmalarına, top-

36 Bu yönde bazı nitelermeler için bk. Van Outeren, Emilie, “Wanneer is rechts extreem in Europa?”, <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/05/21/wanneer-is-rechts-extreem-in-europa-1619824-a1287999>, son erişim: 12.03.18.

lumun bir parçası olarak önemli katkılar sunmalarına rağmen sürekli "göçmen", "yabancı-öteki" olarak nitelenip tartışma konusu yapılmasını bu meydana zikredebiliriz. Hatta o ülkelerde doğup büyümüş Müslümanlar için bile bu nitelermelerin kullanılmasını modern kültürel ırkçılığın bir tezahürü olarak gören araştırmalar mevcuttur (Bobocel-Hing-Davey-Stanley-Zanna, 1998: 653-69). Bu kültürel ırkçılıkta açıktan-doğrudan bir dışlama ve ayırmacılık olmamakla beraber, azınlık halinde yaşamının da getirdiği bazı dezavantajlarla, göçmenler ve Müslümanlarla ilgili tartışmaların dili-üslubu, onlarla alakalı sosyal bazı problemlerin kültürel-dini boyuta indirgenerek ele alınmaya çalışılması, genellemeler, etiketlemeler ile dolaylı ayırmacılık-ırkçılık meydana gelmektedir (Wittenbrink-Judd-Park, 1997: 262-74). Bu meydana Batı'da pek çok ülkede polis ve istihbarat kurumlarınca, ırkçı-kültürel ırkçı tutumla, etnik ve dinî-kültürel temelli dosya/profil oluşturulması da yaygınlaşmıştır ki, insan haklarına dair pek çok araştırma-raporda buna dair bulgular yer almıştır.³⁷

Öte yandan modern ırkçılık olarak da isimlendirilen kültürel ırkçılığın başka bazı karakteristik özellikleri de bulunmaktadır. İlgili bazı çalışmalarda bunlar, "ön yargı", "etiketlemeler" ve "grup içi-grup dışı" sayma davranışları olarak tezahür eder. Buna göre, kalıp ön yargı ve etiketlemeler sebebiyle, aynı etnik, dini-kültürel gruba mensup kimseler (grup içi), kendileri dışındaki kimselere (grup dışı) göre kendilerini üstün görme eğilimi göstermektedir (Dovidio, 1996: 101-105). Şu halde burada aşağıdaki temel soru anlamlı hale gelmektedir:

"İnsanların farklı ırklara veya kendi ait olduğu değerler sistemine mensup olmayan insanlara yönelik negatif tutumları, onlara karşı ırkçı, ayırmacı ve şiddete götürücü söylem ve eylemleri beraberinde getirmekte midir?"

İlgili bazı araştırmalar, -genellemeden kaçınmak icap etse de- böyle bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığını doğrulamaktadır. İrkçılık ve ırkçı tutumların en belirgin göstergelerinden olan, ırkçılığın ortaya çıkmasında önemli fonksiyona sahip olduğu belirtilen (Hewstone, 1993: 779-93) ön yargı ve etiketlemeler çoğunlukla, ön yargının ve etiketlemenin muhatabı olan gruplara yönelik olarak zihinlerde ve kolektif şuurda oluşan dışlayıcı, kategorik ayırmacı, indirgemeci, homojen, genellemeci imaj ve tutumlarla birlikte oluşur ve bu olgu belli olaylarla birlikte otomatik şekilde aktif hale gelerek kültürel

37 Mesela Amerika'da bu yöndeki bazı örnekler için bk. Davidi, *a.g.e.*, s. 8 vd. Yine Hollanda ölçeğinde polisler yabancılara ve özellikle de Müslümanlara yönelik etnik-dini profil/dosya oluşturmasına dair, yazarların arasında olduğum *2016 Yılı Hollanda İnsan Hakları Raporu*'na (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2017, s. 18) bakılabilir.

ırkçı tutum ve davranışları alabildiğine etkileyip tetikler (Hewstone, 1993: 779-93).³⁸ Zira ön yargı ve etiketlemelerde çoğunlukla belli gruplara yönelik olarak irrasyonellik, uygun olmayan genellemeler, “biz ve onlar”, veya “ya bizdensin ya da bize karşı” türü kategorik ayırımlar,³⁹ homojen tutumlar, ötekileştirmeler (istenmeyen öteki), izole edip yabancılaştırmalar ve aksi argümanları peşin reddetme tavırları gözlemlenir (Allport, 1954: 34). Hatta bu tür tutumların yöneltildiği grupları etnik-dinî-kültürel veya sosyal kategorizasyona tabi tutularak sürekli ve kategorik olarak şiddet yanlısı gösterme, şiddetle birlikte anma tutumları da görülür.

Nitekim Amerika’da siyahlardan ve beyazlardan oluşan belli denekler üzerinde yapılan bazı araştırmalarda siyahların şiddet yanlısı olduğuna dair ortaya çıkan otomatik refleks ve ön yargının ortaya çıkmış olması (Eberhardt-Golf-Purdie-Davies, 2004: 876-893) ile özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında ABD başta olmak üzere Batı’da yabancılar veya daha özelde Müslümanlardan söz edilince genelde doğrudan tehlike, şiddet-terörün akla gelmesine dair tutumlar (Strabac, 2008: 268-286)⁴⁰ “her Müslüman terörist değildir ama her terörist Müslümandır” türü kalıp yargı ve ön kabuller, bu etiketlenmiş-ön yargılı imaja örnek verilebilir. İslamofobi konusu anlatılırken de ifade edileceği üzere, 1997 yılında İslamofobiye dair ilk sistemli araştırma-raporda da vurgulandığı⁴¹ gibi, Müslümanlara yönelik kültürel ırkçı bakışı da besleyen bu ön yargılı bakış, İslamofobinin en önemli bileşenini oluşturmaktadır.

Nitekim yukarıda da işaret edildiği üzere, Wilders başta olmak üzere, günümüzde Avrupa’da aşırı sağın öncülerinin Kur’an’ı Hitler’in *Mein Kampf* kitabı ile mukayese etmeleri (Hıdır, 2012a: 89-90),⁴² Craig Winn’e ait *Prophet of Doom* adlı, içerisinde “Mein Kampf” başlığı altında Hitler’in Yahudilere

38 Hollanda için bu yönde değerlendirmelerin yer aldığı bir çalışma için de bk. Weiner, Melissa F. (2014), “The Ideologically Colonized Metropole: Dutch Racism and Racist Denial”, *Sociology Compass* 8, 731-44.

39 Bu söylem biçiminin en önemli örneğini 11 Eylül sonrasında Amerikan Başkanı G. W. Bush’un Müslümanları kast ederek “ya bizdensin ya da bize karşı” söylemi oluşturur.

40 Strabac’ın bu çalışmasında genel anlamda ön yargı, ön yargıya dair bazı çalışmaları ve Avrupa’da özellikle 11 Eylül hadisesi sonrasında Müslümanlara yönelik oluşan ön yargıyı ele alması bakımından önem arzeder. Bilhassa Müslümanları hedef alan ırkçı önyargıların son yıllarda artış gösterdiğini ifade eden İngiltere ölçeğinde araştırmaya dair bir haber için de ayrıca bk. <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/may/27/-sp-racism-on-rise-in-britain>, erişim tarihi: 23.10.2017.

41 Bu konuda Londra merkezli The Runnymede Trust (1997) kurumu tarafından yazılan *Islamophobia: A Challenge for Us All* adlı rapora bakılabilir.

42 Bu yönde Hollanda’nın etkili gazetelerinden *De Volkskrant*’ta yer alan “Wilders: vrijgeven Mein Kampf is krankzinnig plan” (12 Eylül 2007) makaleye ayrıca bakılabilir.

yönelik sözleri ile Kur'an'daki ve hadislerdeki Yahudilere yönelik ayet ve hadisler karşılaştırılarak birbirinden farklı olmadığı söylenmesi (Hıdır, 2012a: 90), bu tür bir nasyonal sosyalist-Nazi dönemi bakışının ipuçlarını verir. Kültür filozofu Rob Riemen'in 2010 yılında kaleme aldığı "Nazi Nasyonal Sosyalizmi'nin Geri Dönüşü" diye tercüme edilebilecek kitabında da esasen ele aldığı ana tema, Wilders'in ırkçı-ayırımçı partisinin söylem ve eylemleri olup Wilders'i ve partisini "günümüzün nasyonal sosyalist-Nazi anlayışının prototipi" olarak lanse etmektedir.⁴³ Yine bu meyanda Trump'ın da neo-Nazi izlenimi veren tavırlar sergilemesi, Mussolini'nin sözlerinden iktibas yapan tweetleri retweetlemesi, Başkan seçildiğinde ve Beyaz Saray'a atadığı ırkçı-islamofobik bazı figürlerin "Amerikan Nazi Partisi" ve ırkçı Ku Klux Klan grubu üyelerince "bizim zaferimiz" diye karşılanması, hatta Trump'ın babasının 1927 yılında neo-Nazi bu grubun isyanında yakalandığının ortaya çıkması,⁴⁴ bütünüyle olmasa bile, nasyonal sosyalist-Nazi zihniyetinin onun üzerindeki izlerini gösterse gerektir. Benzer şekilde son seçimde Almanya'da aşırı sağ-ırkçı AfD'nin aldığı %13'lük oy, en yetkili ağızlardan bile "Naziler parlamento'ya geri döndü" yorumlarına yol açmıştır⁴⁵ ki, bütün bunlar aşırı sağ ile nasyonal sosyalist-Nazi ideolojisi arasındaki irtibatı gösterir. Ancak burada şuna işaret edelim ki, Nazi döneminde bu ideolojinin tezahürleri daha ziyade Yahudilere yönelikken, günümüzde ise büyük oranda İslâm karşıtlığı şeklinde "Hitler dönemi Yahudileri konumuna itilmeye çalışıldığı"na dair değerlendirmeler (Hıdır, 2012a: 36-39) olan Müslümanlara yönelik olarak ortaya çıkmaktadır.

c. Kitâb-ı Mukaddes'in Radikal Yorumları ve Aşırı Sağcı (Radikal-Extrem-Fundamentalist) Yahudi-Hıristiyan-Protestan-Evanjelik Gruplar

Amerika'nın önemli dinler tarihçilerinden Martin Marty'nin belirttiği üzere, günümüzde dini boyutu olmayan veya belirleyici unsuru din olmayan

43 Orijinal ismi *De eeuwige terugkeer van het fascisme* olan bu kitabın ana temasına dair bir değerlendirme için bk. "Geert Wilders fascist? De eeuwige terugkeer van het fascisme", <https://hobby-en-overige.infonu.nl/boeken/64376-geert-wilders-fascist-de-eeuwige-terugkeer-van-het-fascisme.html>, son erişim: 21.03.18.

44 Philip Bump, "Donald Trump's father was arrested at Ku Klux Klan riot in New York in 1927, records reveal", *Independent*, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/charlottesville-latest-donald-trump-father-fred-arrested-ku-klux-klan-klx-rally-riot-queens-new-york-a7891701.html>, son erişim: 19.03.18.

45 Bu meyanda bk. Will Gore, "British people are obsessed with the idea that Nazis might return to Germany - maybe they should look closer to home", <https://www.independent.co.uk/voices/german-elections-2017-far-right-afd-nazis-adolf-hitler-uk-racist-fascist-angela-merkel-refugee-a7966246.html>, son erişim: 23.03.18.

neredeşye hiçbir önemli olay yoktur (Cromartie-Laconte, 2007: 49). Bu me-yanda Avrupa-Batı'daki aşırı sağ anlayış ve bunun uzantısı olarak aşırı sağ partilerin de, Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan bir kısım pasajları radikal-entegrist-fundamentalist tarzda yorumlayan ve buradan hareketle de "teo-politik-apokaliptik" söylem ve politikalar üreten bazı Yahudi-Hıristiyan gruplarla yakın ilişkisi olduğu söylenebilir.⁴⁶ Yukarıda da işaret edildiği üzere, parti programlarından da hareketle, aşırı sağ partilerle şu veya bu şekilde bağlantılı 58 farklı karakteristik özellik bulunmakta (Mudde, 1996: 225-48); ancak son yıllarda aşırı sağ partiler daha ziyade "radikallik-extremizm", "popülizm", "nasyonalizm" olmak üzere, dinî-ideolojik özellik öne çıkmaktadır (Mudde, 2011: 7-11; Rappaport, 2017: 19)⁴⁷

Dinden-Kiliseden uzaklaşmanın yüksek yüzdelerde seyrettiği Batı-Avrupa'daki aşırı sağ, dini-ideolojik anlamda bu tür Hıristiyan anlayış ve gruplarda zemin bulmakta –ki bu durum Amerika'da daha belirgindir- ve "teo-politik" –hatta apokaliptik- siyaset ortaya koyabilmektedirler.⁴⁸ Ne var ki yukarıda işaret ettiğimiz üzere, Yahudi-Hıristiyan kaynak ve yorumlardan beslenen aşırı sağın bu radikal-extrem söylem ve eylemleri, son yıllarda daha ziyade islamofobik-İslâm karşıtı bir ton ve yöne evrilmiş durumdadır. Zira homojen tutum ve yargılardan kaçınmak icap etse de, seçim öncesi reflekslere ve destek mesajlarına bakıldığında bilhassa bazı ülkelerde aşırı-radikal Hıristiyanların neredeyse blok halinde aşırı sağ partilere destek verdiği görülmektedir. Aşırı sağ partiler de bu tür oyları elde etmek için söylemler geliştirmekte ve kampanya yürütmektedir. Mesela geçmiş dönemlerde önemli sayıdaki papaz ortak bir deklarasyonla PVV'in de içinde olduğu bir koalisyon istediklerini İslamofobik-İslâm karşıtı bir deklarasyonla açıklamışlardır.⁴⁹ Wilders destekçisi Hıristiyan din adamı ve grupların çoğunluğu "İncil kuşağı"⁵⁰ diye

46 Esasen, DAEŞ, Taliban, El-Kaide vb. terör örgütlerinde görüldüğü gibi, İslâm kaynaklarını (Kur'an-Sünnet) radikal-entegrist ve zahirî-haricî mantıkla teo-politik-apokaliptik tarzda yorumlayarak ana akım İslam anlayışından sapan anlayış ve gruplar İslam dünyasında da mevcuttur ki, bu konuda gerek İslâm dünyasında gerekse Batı'da farklı çalışmalar yapılmış, yapılmaktadır.

47 Bu konuda ayrıca Matt Golder'ın "Far Right Parties in Europe" (s. 1-2) adlı çalışmasına da bakılabilir.

48 Bu yönde bir analiz için bk Hıdır, Özcan, "Kudüs Apokaliptiği", *Star Açık Görüş*, <http://www.star.com.tr/acik-gorus/kudus-apokaliptigi-haber-1289251/>, son erişim: 28.03.18.

49 Bu deklarasyona dair bk. <https://tora-yeshua.nl/2010/08/voorgangerspredikanten-e-a-steunen-vv-dcdapw-coalitie/>, son erişim: 20.03.18.

50 "İncil kuşağı" tabiri Avrupa ve Amerika'da koyu dindar, tutucu, radikal-extrem -ve aynı zamanda islamofobik de olan Hıristiyan grupların yoğun yaşadığı kuşağa-bölgeler verilen isimdir. Bu anlamda Hollanda'da olduğu gibi Avrupa'nın diğer ülkelerinde ve Amerika'da da bulunur. Aşağıda da değinileceği üzere, Amerika'da Trump-Pence ikilisine yoğun oranda oy veren Evanjelistler de genelde bu kuşağı içine alan eyaletlerde yaşamaktadırlar.

de bilinen bölgelerden olup büyük oranda Evanjelik veya onların ideolojisini benimseyen gruplar olduğunu belirtmek gerekir.⁵¹ Wilders de bu desteği sağlayacak tarzda aşırı Hıristiyanların desteğini sağlamaya yönelik mesajlar vermiş ve bildirgelerinde parti olarak "joods-christelijk/Yahudi-Hıristiyan" bir arka plana da dayandıklarını ifade etmiştir.⁵² Yine özellikle Hollanda'daki Evanjelik ve radikal Hıristiyanlar da ülkedeki Hıristiyan partilerden ziyade Wilders'in PVV'ini destekleyen açıklamalar yapmışlar ve İslâm karşıtı görüşleri sebebiyle onun partisini "oy verilmesi gereken gerçek Hıristiyan parti" olarak nitelemişlerdir.⁵³ Bu anlamda Avrupa ülkelerindeki bazı küçük olsa da, etkili Hıristiyan partilerin de aşırı sağ tutum ve anlayışlara sahip olduğunu da bu meyanda ifade etmek gerekir. Hollanda'da halen koalisyon ortağı olan Hıristiyan Birlik Partisi⁵⁴ ile özellikle teokratik bir Hıristiyan devleti kurmayı taahhüt eden ve daha ziyade teo-politik bir siyaset yapan radikal-Hıristiyan Parti'yi (SGP) örnek verebiliriz. Nitekim bu partiye yakın duran bazı yazarların çalışmalarında İslâm, Kur'an, Hz. Peygamber ve Müslümanlar hakkında, Kitâb-ı Mukaddes'in ve özellikle İnciller'in (kanonik-apokrif) bazı pasajlarından hareketle aşırı-radikal, dışlayıcı teo-politik ve İslâm karşıtı yorumlar ortaya konmakta ve bu yorumlar da ilgili aşırı sağ grup veya partilerce argüman olarak kullanılmaktadır.⁵⁵ Nitekim Norveç'te 77 kişiyi öldüren aşırı sağ-ırkçı Hıristiyan Anders Breivik'in de, ilgili manifesto-sunda bu tür pasajlardan esinlendiğine işaret etmek gerekir.⁵⁶

51 Buradan hareketle bu makalenin de işaret ettiği gibi, çoğunluğu temsil eden Hıristiyanlar Wilders ile arasına mesafe koyma ihtiyacı da hissederler. Bu Hıristiyanlar Hollanda'da genelde Hıristiyan Demokrat Merkez Parti (CDA) ve Hıristiyan Birlik Partisi (CU) gibi partilere oy verirler (bk. <https://goedgelovig.wordpress.com/2010/02/26/christen-kan-geen-wilders-stemmen/>). Ayrıca Hollanda'daki bu partilerin siyasi-ideolojik yapısına dair bk. Hıdır, *Hollanda'daki Türkler*, s. 66-71.

52 Onun bu iddiasının bir kısmı Hıristiyan gruplarca eleştirilmiş olduğunu da belirtmek gerekir. Bu yönde tartışmalar için bk. Peter-Ben Smit, "Kerken moeten de PVV dankbaar zijn – Hoe Geert Wilders helpt het Evangelie te ontdekken", <https://www.nieuwuij.nl/ opinie/kerken-moeten-pvv-dankbaar-hoe-geert-wilders-helpt-evangelie-ontdekken/>, son erişim: 23.03.18.

53 Jeffrey Schipper, "Christenen kunnen best op PVV stemmen", <https://cip.nl/30412-christenen-kunnen-best-op-pvv-stemmen>, son erişim: 25.03.18.

54 Hollanda Parlamentosu'nun en son aldığı sözde "Ermeni soykırım" kararının bu partinin önergesi ve ısrarlı tutumu ile alındığını bu meyanda ifade etmek gerekir.

55 Bu anlamda Hollanda'daki radikal Hıristiyan gruplarca ortaya konan bu meyandaki bazı islamofobik-İslâm karşıtı ve Türkofobik pasajlar ve yorumlarına dair bk. Hoekman, Jacob, *Zonen van Ismaël*, De Banier 2012, s. 13-53. Kitabın isminden de anlaşılacağı üzere yazar burada Müslümanları "(Hz.) İsmail'in çocukları" olarak ifade ediyor ve Kalvinizm'in kurucusu John Calvin'in "İsmail'in çocukları" olan Araplar-Müslümanlar'ın "gayr-i meşru Hıristiyanlar" olduğu açıklamasına işaret ediyor. Bununla da Hz. İsmail'in, Hz. İbrahim'in cariye-köle olan Hz. Hacer'den doğan çocuğu olmasını kastediyor.

56 Bu yönde bk. Hoekman, *a.g.e.*, s. 35-36. Ayrıca bu olayın değerlendiren tarafımıza ait "Norveç olayı ve Avrupa'nın İslâm ve Müslümanlarla sınava" adlı orijinali *Mostar Dergisi*'nde (sayı: 79) yayımlanan makale için bk. Hıdır, *Avrupa'da Müslüman Olmak*, s. 73-78.

Amerika’da ise Trump’ın başkan seçilmesinde genelde Hıristiyanlar özelde de Protestan gruplar arasında en radikal-extremist anlayışı benimseyen Evanjeliklerin teo-politik bir siyaset anlayışıyla blok halinde Trump’ı ve özellikle de koyu dindar bir Evanjelik olan yardımcısı Mike Pence’yi desteklediği anlaşılmaktadır.⁵⁷ Esasen genel olarak din-Hıristiyanlık, özelde ise Protestanlık ve Evanjelikler, Amerika’da Cumhuriyetçilerin seçilmesinde her zaman etkili olmuştur. Kaldı ki Cumhuriyetçi adaylar da çoğunlukla Evanjelikler, Baptistler ve Metodistler gibi beyaz Amerikan Protestanlarına ait farklı gruplardan çıkmaktadır. Sıkı bir evanjelik olan George Bush, koyu birer Mormon olan Ted Cruze ve Mitt Romney ile son seçimin galibi Donald Trump-Mike Pence’i burada zikredebiliriz. Bazı araştırmalarda “Hıristiyan siyonistler” ve “Amerikan Talibani” gibi nitelendirmelerle de anılan ve Trump’ın Kudüs ile alakalı aldığı kararda da alabildiğine etkili oldukları söylenebilecek olan⁵⁸ Evanjelikler’in Amerika’da –ve hatta bütün dünyada-Hıristiyan mezhepleri arasında en tutucu, aşırı-radikal kesim olduğu, çoğunlukla Amerika’daki Indiana, Texas, Kuzey Carolina, Kentucky gibi “İncil kuşağı” eyaletlerde yoğun olarak yaşadıkları; aynı zamanda ise islamofobik ve İslâm karşıtlığında da öncü rol oynadıkları, öncü figürlerinden ve ilgili araştırmalardan hareketle görülmektedir. Nitekim Indiana valisi olduğu dönemlerde Pence, aşırı Hıristiyan-Evanjelik görüşlere sahip beyaz bir Amerikalı olarak İslamofobik görüşleriyle öne çıkan “Tea Party (Çay Partisi)” diye bilinen grubun toplantılarına katıldığı anlaşılmaktadır.⁵⁹ Bu meyanda Pence’in ayrıca Indiana valisi olduğu dönemde “Hıristiyan cihadı”ndan söz etmesi, “Haçlı ruhunu yansıtacak semboller kullanması” ve “İsrail’e kayıtsız destek verilmesi”ne dair görüşleriyle öne çıktığı belirtilmektedir. Bu meyanda yukarıda da işaret edildiği üzere, günümüzde Avrupa’daki aşırı sağın öncülerinden olan Wilders’in -ve benzeri aşırı sağ partilerin- Ortaçağ’da İslâm’a yönelik düzenlenen haçlılara (“anti-Islam crusader”) benzetildiğini⁶⁰

57 Bu anlamda Amerika’daki Evanjeliklerin %81 oranında Trump-Pence’i desteklediği belirtilir (bk. <http://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-balmer-evangelical-trump-racism-20170823-story.html>, son erişim: 28.03.18).

58 Bu yönde görüşler ve değerlendirmeler için bk. Hıdır, Özcan, “Trump’ın Kudüs Kararında Evanjeliklerin Rolü”, *AA Analiz Haber*, <https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-kudus-kararinda-evanjeliklerin-rolu/1003679>, son erişim: 25.03.18.

59 Bu konuda ayrıca bk. Hıdır, Özcan, “Trump’ın zaferinde Evanjeliklerin rolü ve İslam karşıtlığı”, *AA Analiz Haber*, <https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-zaferinde-evanjeliklerin-rolu-ve-islam-karsitligi/690757>, son erişim: 24.03.18.

60 Bu yönde bazı nitelendirmeler için bk. Van Outeren, Emilie, “Wanneer is rechts extreem in Europa?”, <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/05/21/wanneer-is-rechts-extreem-in-europa-1619824-a1287999>, son erişim: 12.03.18.

de belirtmek gerekir. Ayrıca yukarıda Trump'ın zaferini "bizim zaferimiz" olarak niteleyen Amerika'daki beyazların üstünlüğünü savunan ırkçı Ku Klux Klan örgütünün-hareketinin de alabildiğine radikal-extrem Hıristiyan-Evanjelik arka plana dayandığı bilinmektedir. Günümüzün en önemli Ku Klux Klan hareketi olan "Knight's Party"nin Evanjelikler ile aynı çizgide durduğu ifade edilir.⁶¹ Bu yönüyle bu grup, Almanya'daki nasyonal sosyalist-Nazilere benzer "dinî-Evanjelik nasyonal sosyalist" bir harekettir.

Dolayısıyla bu aşırılık ve İslâm karşıtlığının kökeninde-temelinde ise aslında bu, yukarıda da işaret edildiği üzere, Evanjeliklerin Kitâb-ı Mukaddes'teki bazı pasajları aşırı-extrem-fundamentalist, literal-lafzî ve islamofobik yorum tarzlarıyla da yakından ilgilidir. Bu itibardır ki, bir kısım araştırmalarda Hıristiyanlık'taki bu anlayış ile bağlamı-konteksti dikkate almaksızın, Kur'an ve Sünnet kaynaklarını benzer şekilde aşırı literal-lafzî-zahirî olarak anlayan İslâm'daki radikal-entegrist selefi anlayış arasında irtibat kurulmaktadır. Bu tür anlayışlar Avrupa ülkelerindeki bazı radikal Hıristiyan gruplar arasında da olmakla beraber bugün daha ziyade teo-politik anlamda Amerika'daki Evanjelikler ile çok daha somutlaşmış olduğunu ve Amerikan aşırı sağının ana omurgasını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Burada önemli noktalardan biri, teo-politik yorum ve kararların –tabir yerinde ise- bir çeşit "kutsallık" içermesi ve diplomasi, çıkar ve müttefiklik gibi husuların ikinci plana itilebilmesidir.

Sonuç

Avrupa-Batı'da aşırı sağın dinî, tarihî ve ideolojik kökenleri-temellerini ele aldığımız bu çalışmamızda netice olarak şunları ifade edebiliriz:

1. Özellikle 11 Eylül 2001 hadisesi sonrasında Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Batı'da yükseliş trendinde olan "aşırı sağ" parti veya grupları anlamak için, onların dini-ideolojik ve tarihi temellerini irdelemek gerekir. Bu meyanda da Batı'nın İslâm ve Müslümanlara yönelik, İslâm'ın zuhurundan itibarenki islamofobik-İslâm karşıtı tutumları önem arzeder. Yine nasyonal sosyalizm-Nazizm-ırkçılık ile aşırı-radikal Yahudi-Hıristiyanların zenofobik-göçmenfobik-islamofobik anlayışları, Kitâb-ı Mukaddes'teki birkısım pasajları bu yönünde te'vil etmeleri de aşırı sağın beslendiği kaynaklardandır.

61 Bu yönde bilgi ve bazı değerlendirmeler için bk. <http://www.readex.com/readex-report/religion-and-rise-second-ku-klux-klan-1915-1922>, son erişim: 28.03.18; <https://www.gotquestions.org/KKK-Christian.html>, son erişim: 28.03.18.

2. Hollanda, Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya gibi ülkeler başta olmak üzere, günümüzde aşırı sağ “Avrupa-Batı’nın yeni normal” haline gelmiştir. Bu ise aşırı sağın marjinallikten merkeze kaydığı, merkez partilerin kimyasını bozduğu ve onları da kendi söylemlerine yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Bu ise geleceğe dair Avrupa-Batı’da yepyeni bir döneme girildiğine işaret eder.
3. Aşırı sağ partiler-gruplar günümüzde daha ziyade göçmenfobik-islamofobik-İslâm karşıtı bir muhteva ve tutumla politika yürütmektedir ki, onlar için bu tür söylem-eylem ve tutumlar önemli bir “oy-ekmek kapısı” da olmuş, olmaya da devam etmektedir.
4. Özellikle Amerika’da radikal-entegrist Evanjeliklerin blok halinde oyunu alan Trump’ın seçim zaferinde de alabildiğine öne çıktığı üzere, aşırı sağ partilerin hemen tamamı aynı zamanda popülist yöne ve karaktere sahiptir. Bu anlamda aşırı sağ partilerin yükselişiyle beraber popülizm adeta yükseliş trendindedir, denebilir. Bu meyanda ayrıca bu partilerde ırkçılık-ırkçı tutumlar da, belirgin olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- ABDULJALİL, S. (2005). “Islamophobia: A New Word for an Old Fear”, *Palestine-Israel Journal*, 12/2-3.
- AKKERMAN, T. (2005). “Anti-Immigration Parties and the Defense of Liberal Values: The Exceptional Case of the List Pim Fortuyn”, *Journal of Political Ideologies*, 10/3.
- ALIETTI, A., PADOVAN, D. (2013). “Religious Racism. Islamophobia and Antisemitism in Italian Society”, *Religions*, 4, 584-602.
- ALLPORT, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison- Wesley.
- BALIBAR, E., WALLERSTEIN, I. (2007). *Irk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, çev. Nazlı Ökten, İstanbul.
- Bar-On, “What is left of the New Left? Perhaps the New Right”, s. 61.
- BARKER M. (1981). *The New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe*, Maryland.
- BETZ, H., GEORG, C. J. (2004). “Against the current- stemming the tide: The nostalgic ideology of the contemporary radical populist right”, *Journal of Political Ideologies* 9/3, 2004, s. 311-327.
- BOBOCEL, D. R., HING, L. S., DAVEY, L. M., STANLEY, D. J., ZANNA, M. P. (1998). “Justice-based opposition to social policies: Is it genuine?”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 75/3, 653-669.
- CARLISLE, R. P. (2005). *The Encyclopedia of Politics: The Left and the Right*, II, California-London-New Delhi.

- CASTLES, S., MILLER, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev., Bülent Uğur Bal-İbrahim Akbulut, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CHADWICK, O. (1990). *The Reformation*, London.
- CHAUÁN, E. (2005). "An East-West Dichotomy Islamophobia", *Islamophobia and Anti-Islamism* (Schenker-Zayyad). Princeton.
- COLLETTA, M. L. (2016). *Carrying the Torch: The Continuation of Fascist Legacies in the European New Rights*, Colorado –master tezi.
- CROMARTIE, M., LACONTE, J. (2007). "Modern Kamusal Alanda Din ve Dini Kurumlar", *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi*, İstanbul.
- DANIEL, N. (1992). *Islam and the West -The Making of an Image*, Edinburg, IX. Bölüm.
- DANIELSON, T. J. (2016). *Migration, Nationalism, and The Welfare State*, Arizona Üniversitesi –Doktora tezi-
- DOVIDIO, J.F., Gaertner, S. (1986). "Reducing prejudice: Combating intergroup biases", *Current Directions in Psychological Science*, 8, 101-105.
- EATWELL, R. (2004). "The New Extreme Right Challenge", *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge* içinde, Londra-New York, 1-16.
- EBERHARDT, J. L., Golf, P. A., Purdie, V. J., Davies, P. G. (2004). "Seeing Black race, crime, and visual processing", *Journal of Personality and Social Psychology*, 87/6, 876-893.
- EDWARD, S. (1991). *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*, Londra.
- FRASER, N. (2000). *Voice of Modern Hatred: Encounters with Europe's New Right*, Londra.
- GOLDER, M. (2016) "Far Right Parties in Europe", s. 3.
- GRISLIS, E. (1974). "Luther and the Turks", *The Muslim World*, LXIV.
- GUENON, R. (2005). *Hıristiyan Mistik Düşüncesi*, çev. İsmail Taşpınar, İstanbul.
- HEWSTONE, M., Judd, C. M. (1993). "Models of crossed categorization and intergroup relations", *Journal of Personality and Social Psychology*, 64/5, 779-93.
- HIDIR, Ö., "11 Eylül Sonrasında Avrupa'da (Müslüman) Göçmenler ve 'İslamofobi-Göçmenfobi'", *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu -Tebliğler Kitabı-*, İZÜ, 271-83.
- HIDIR, Ö. (2018). *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İstanbul.
- HIDIR, Ö. (2017a). *Hıristiyan Kültürü ve Hadisler*, İstanbul.
- HIDIR, Ö. (2017b). "İslamofobi-İrkçılık-Kültürel İrkçılık İlişkisi", *Ombudsman Akademik Dergisi*, 23-49.
- HIDIR, Ö. (2012a). *Avrupa'da Müslüman Olmak*, İstanbul.
- HIDIR, Ö. (2012b). *Hollanda'da Türkler. Kurumlar, Başarılar, Perspektifler*, Rotterdam.
- HIDIR, Ö. (2018). "Theo van Gogh'un Öldürülmesi Sonrasında Hollanda'da Müslümanlar", *Islam Verwoord in Nederland*, -Hollandaca/yayım aşamasında- IUR Press.
- HIDIR, Ö. (2007). "Silahsız Haçlı Savaşı: Oryantalizm", *EskiYeni*, Ankara.
- HOEKMAN, J., *Zonen van Ismaël*, De Banier 2012.
- JOHNSON, G. (2000). "Muhammad and Ideology in Medieval Christian Literature," *Islam and Christian-Muslim Relations*, XI/3.
- KALIN, İ. (2017). *Ben, Öteki ve Ötesi*, (3. Özel Baskı).

- MITTS, T. (2017). *Terrorism, Islamophobia, and Radicalization*, -Doktora tezi- Columbia Üniversitesi.
- MORENO, L. (2010). "Fearing the Future: Islamophobia in Central Europe." *Genocide and Oppression/TNP*.
- MUDDE, C. (1996). "The war of words defining the extreme right party family", *West European Politics*, 19/2, 225-248.
- MUDDE, C. (2000). "Extreme Right Parties in Eastern Europe", *Patterns of Prejudice*, 34/1, 5-17.
- MUDDE, C., MARCH, L. (2005). "What's Left of the Radical Left", *Comparative European Politics*, 3, s. 23.
- MUDDE, C. (2011). "Who's Afraid of the European Radical Right?", *Dissent*, 58/4, 7-11.
- MUDDE, C. (2014). "The far right and the European elections", *Current History*, 113, 98-103.
- MUDDE, C., KALTWASER, C. R. (2013). "Exclusionary vs. inclusionary populism: Comparing contemporary Europe and Latin America", *Government and Opposition*, 48/2, 147-174;
- PETTIGREW, T. F., MEERTENS, R. W. (1995). "Subtle and Blatant Prejudice in Western Europe", *European Journal of Social Psychology* 25.
- RAPPAPORT, R. (2017). *The New Right in Europe: Supply, Demand, and Electoral Performance A Qualitative Comparative Analysis of New Right Parties, 2000-2016*, New York State Üniversitesi, -Doktora tezi-.
- REEVES, F. (1983). *British Racial Discourse: A Study of British Political Discourse About Race and Race-related Matters*, Cambridge.
- ROODUIJN, M., WOUTER, B., DE LANGE, S. (2016). "Expressing or fuelling discontent? The relationship between populist voting and political discontent", *Elsevier Electoral Studies*, 43, 32-40.
- SARAH DE LANGE, L. (2012). "New alliances: Why mainstream parties govern with radical right-wing populist parties", *Political Studies*, 60/4, 899-918.
- SEIDAL, G. (1986). *Culture, nation and race in the British and French New Right in R. Levitas. The Ideology of the New Right*, Oxford
- SLOMP, J., "Luther en de Wortels van het anti-Islamisme", *Begrip*, 2015.
- STRABAC, Z., Listhaug, O. (2008). "Anti-Muslim Prejudice in Europe: A Multilevel Analysis of survey data from 30 countries", *Social Science Research*, 37, 268-86.
- ŞENTÜRK, R., CANATAN, K., "İrkçılık", *DİA*, XIX.
- TALSHIR, G. (2005). "Knowing the Right from the Left: The Politics of Identity between the Radical Left and the Far Right", *Journal of Political Ideologies* 10/3 (2005).
- The Runnymede Trust (1997). *Islamophobia: A Challenge for Us All*, Londra.
- THEODORATOS, J. P. (2012). *Transnational Nationalism: Collective identity and the shifting of the European Far-Right*, -Master tezi-, Metropolitan State Üniversitesi, Denver.
- VAN DER VALK, I. (2012). *Islamophobia in the Netherlands*, Amsterdam.
- VON BEYME, K. (1988). "Right-wing extremism in post-war Europe", *West European Politics* 11/2, 1-18.
- WEINER, M. F. (2014). "The Ideologically Colonized Metropole: Dutch Racism and Racist Denial", *Sociology Compass* 8, 731-44.

- WIKTOROWICZ, Q. (2005). *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*, Rowman-Littlefield Publishers.
- WITTENBRINK, B., Judd, C. M., Park, B (1997). "Evidence for racial prejudice at the implicit level and its relationship with questionnaire measures", *Journal of Personality & Social Psychology* 72, 262-274.
- WOSHINSKY, O. H. (2008). *Explaining Politics: Culture, Institutions, and Political Behavior*, New York.
- YÜKSEL, M. (2014). "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki", *İÜHFİM*, LXXII.